

1985

9

P.S.

Bibliotekarz

Miesięcznik Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Bibliotekarz

powsta-
ztukę i rze-
ata, pokrywa-
i dzisiejszych
uru. Był to dar
a i następnie
lat na placów-
asja kolekcjo-
dość niezwyk-

wystawy odbywały się zresztą za granicą; to jeden z przejawów rozległej współpracy Muzeum Azji i Pacyfiku z pokrewnymi placówkami prawie na całym świecie. Jeśli chodzi o ściślejsze powiązania, muzeum zawarło umowy o stałą współpracę z Państwem Wschodnioindyjskim w Hanoi i z Muzeum Narodowym w Warszawie.

K

umowy o stałą współpracę z Państwem Wschodnioindyjskim w Hanoi i z Muzeum Narodowym w Warszawie. Umowy o stałą współpracę z Państwem Wschodnioindyjskim w Hanoi i z Muzeum Narodowym w Warszawie.

etnograficznej do Indii i 1982/83 roku było m.in. przy ukazującej sztukę Orissy. Z i. przedsięwzięć wynikało m.in. w graniami ludowej muzyki ażjaj Podstawowym kłopotem Muzeu jest brak pomieszczeń, odpowmiarów i wartości jego zbiorów w zakresie Nusantary zajmują:

książka

i Wschód, jak
zem to, pod
Wawrzyńniaka,

nącą Bibliotekę Azjatycką, która liczy obecnie ponad 4 tysiące tomów, kilkaset mikrofilmów i kilkadziesiąt wydawnictw ciągłych. Wielu z tych

no wystaw
rska, tej w
nej placów

b

ukow
licznych
za Mi

biblioteka

Celebes), Bal

zonych dla kultury, nauki i gospodarki

będzie już niedługo oddany do

informacja

tualnych; oko-
turu jawajskie-
k; ponad 300
sz kolekcja
otów-

ników i naukowców, a tematyka sięga od motywu złotej rybki w sztuce chińskiej aż po socjalizm birmański. Takich spotkań było już około 130 i odbywają się co miesiąc. Znane są z wysokiego poziomu publikacje towa-

warunków do należytej ekspsc form działalności. Te staną się dopiero po zrealizowaniu druwy. Będzie nim główny r i Pacyfiku, który odlaty

**CZASOPISMO WYDAWANE PRZEZ STOWARZYSZENIE
BIBLIOTEKARZY POLSKICH
ORAZ BIBLIOTEKĘ PUBLICZNĄ M. ST. WARSZAWY**

TREŚĆ:

Marian WALCZAK: Największe biblioteki świata: Biblioteka Kongresu Amerykańskiego	
Krystyna BĄBIAK: Biblioteka Kongresowa w Waszyngtonie	1
Krystyna SZYMAŃSKA: Miejska Biblioteka Publiczna w Ostrowi Maz.	5
Stanisław BADOŃ: Biblioteki i działalność społeczna bibliotekarzy w 40-leciu PRL w Wielkopolsce	7
Alicja SKOWRON: Biblioteki naukowe Poznania	9
Andrzej KARPOWICZ: Współpraca między Biblioteką Uniwersytecką w Poznaniu a Nie- mieckim Muzeum Wolnomularskim w Bayreuth	19
Alojzy TUJAKOWSKI: Spotkanie pod znakiem „Białego Kruka”	23
Elżbieta SZYMIŁOWA: Na marginesie krakowskiej Aukcji Antykwarycznej	25
Krystyna BĄBIAK: Podstawy prawne organizacji bibliotek szkół wyższych	26
Z żałobnej karty — Bronisława Wajszczukowa	28

СОДЕРЖАНИЕ:

M. Вальчак: Самые большие библиотеки мира: Библиотека Американского Конгресса	1
К. Бабяк: Библиотека Конгресса в Вашингтоне	5
К. Шымаńska: Библиотека Городская в Острове Мазовецком	7
С. Бадонь: Библиотеки и общественная деятельность библиотекарей 40 летия П Н Р в Великой Польше	9
А. Скворон: Научные библиотеки города Познаня	19
А. Карпович: Сотрудничество между Университетской Библиотекой в Познане и Немецком Масо- вском Музеем в Байройт	23
А. Туяковский: Встреча „Белый ворон”	25
Э. Шымилова: Краковский антикварный аукцион	26
К. Бабяк : Юридические основы организации библиотек ВУЗ.	28
По траурной странице—Бронислава Вайщукова	

CONTENTS:

Marian WALCZAK: The greatest libraries in the world: Library of the American Congress	1
Krystyna BĄBIAK: Library of Congress in Washington	5
Krystyna SZYMAŃSKA: Municipal Library in Ostrów Maz.	7
Stanisław BADOŃ: Libraries and social activities of librarians in the Wielkopolska region during the last 40 years	9
Alicja SKOWRON: Scientific libraries in Poznań	19
Andrzej KARPOWICZ: The cooperation between University Library in Poznań and German Masonic Museum in Bayreuth	23
Alojzy TUJAKOWSKI: A „White Crow” meeting	25
Elżbieta SZYMIŁOWA: Some remarks on Cracow Out-of-print books Auction Sale	26
Krystyna BĄBIAK: Law regulations concerning the organization of academic libraries	28
Obituary notice — Bronisława Wajszczukowa	

Projekt okładki: Tadeusz DONARSKI

REDAGUJE KOLEGIUM: Stanisław BADOŃ (red. nacz.), Krystyna BUBACZ (sekr. red.),
Janusz DEMBSKI, Bolesław HOWORKA, Franciszek ŁOZOWSKI, Jan SÓJKA, Zdzisław
SZKUTNIK, Marian WALCZAK

KOMITET REDAKCYJNY: Stanisław BADOŃ, Krystyna BUBACZ, Grzegorz CHMIELEWSKI,
Franciszek CZAJKOWSKI, Zdzisław DARAŻ, Janusz DEMBSKI, Danuta DUDZIAK, Bo-
lesław HOWORKA, Andrzej KEMPA, Stefan KUBÓW (przewodniczący), Stanisław KRZYWICKI,
Franciszek ŁOZOWSKI, Elżbieta MALINOWSKA, Zbigniew NOWAK, Janusz NOWICKI, Je-
rzy POLEĆ, Jan SÓJKA, Zdzisław SZKUTNIK, Marian WALCZAK

BIBLIOTEKARZ

CZASOPISMO POŚWIĘCONE SPRAWOM BIBLIOTEK I CZYTELNICTWA

NR 9

POZNAŃ

ROK LII

NAJWIĘKSZE

BIBLIOTEKI

ŚWIATA:

Marian WALCZAK

BIBLIOTEKA KONGRESU AMERYKAŃSKIEGO

Biblioteka Kongresu Stanów Zjednoczonych (*The Library of Congress*) powstała na mocy ustawy Kongresu USA 24 kwietnia 1800 roku. W pierwszych latach był to właściwie mały zbiór książek nie przekraczający wartości czterech tysięcy dolarów i zajmujący bardzo skromne pomieszczenie na Kapitolu. Zbiór ten uległ zresztą zniszczeniu w 1814 roku w wyniku pożaru. Odbudowa księgozbioru biblioteki nastąpiła poprzez kolejne istotne zakupy, z których księgozbiór po prezydencie JEFFERSONIE był najbardziej znaczącym. W zbiorze tym bowiem znajdowały się dzieła o wyjątkowej rzadkości bibliofilskiej z zakresu literatury, filozofii i sztuki. Budowa zasobu bibliotecznego nabrała rozmachu dopiero w drugiej połowie wieku XIX, kiedy to od roku 1865 wprowadzono obowiązek dostarczania do biblioteki egzemplarza obowiązkowego, a w dwa lata później zapoczątkowano międzynarodową wymianę druków. W 1897 roku ze względu na szczupłość pomieszczeń rozwijającej się biblioteki została ona wyprowadzona z Białego Domu. Dopiero jednak w roku 1933 oddano specjalnie zbudowany dla celów bibliotecznych nowoczesny budynek. Od roku 1950 zaś Biblioteka Kongresu zajmuje dwa największe na świecie budynki przeznaczone tylko na pomieszczenia biblieczne. Koszt ich budowy wyniósł ponad piętnaście miliardów dolarów a powierzchnia, którą zajmują wynosi 13,75 akrów ziemi. Zespół pracowników Biblioteki liczy trzy i pół tysiąca osób a przeciętny budżet wynosi około 40 miliardów dolarów, z czego 25 miliardów pochodzi od Kongresu a resztę pokrywają instytucje rządowe, fundacje i zapisy różnych osób prywatnych i instytucji. Na czele tego kolosa bibliotecznego stoi mianowany przez prezydenta USA a zatwierdzany przez Senat Bibliotekarz Kongresu, od początków istnienia tej funkcji tradycyjny tytuł: *Librarian of Congress*.

Księgozbiór zajmuje 250 mil póltek i liczy ponad 60 milionów jednostek. W tym książki i broszury stanowią 15 milionów, czasopisma 145 tysięcy, rękopisy — 28 milionów, mapy — 3 miliony, muzykalia — 3,4 milionów, fotokopie — 2 miliony, pływ-

ty — 183 tysiące, mikrofilmy — 4 miliony, grafika — 176 tysięcy egzemplarzy.

Wśród zbiorów bibliotecznych znajdują się unikalne, jedyne w świecie pozycje. Do nich należy pierwsze wydanie Biblii GUTENBERGA, rękopis *Deklaracji Niepodległości* Tomasza JEFFERSONA, pierwszy i drugi projekt *Odezwy Gettysburskiej* Abrahama LINCOLNA. Dla Polaków szczególnie cenna jest korespondencja prowadzona przez Tadeusza KOŚCIUSZKĘ z Tomaszem JEFFERSONEM. Ogólnokrajowy zespół piśmiennictwa narodowego tworzy kilka kompleksów zbiorów książkowych. Ów narodowy zasób składa się ze zbiorów organizacyjnie wyodrębnionego **Działu Naukowego i Technicznego** (Science and Technology Division) — 3 miliony woluminów, zbioru **Narodowej Biblioteki Lekarskiej** (The National Library of Medicine), zbioru **Narodowej Biblioteki Rolniczej** (The National Agricultural Library). W oparciu o narodowy zasób biblioteczny znajdujący się w Bibliotece Kongresu funkcjonuje **Ogólnokrajowe Centrum Informacji Naukowej i Technicznej**, które udziela informacji w oparciu o własne zasoby lub też kieruje użytkowników do instytucji i bibliotek, które posiadają odpowiednie wyspecjalizowane źródła interesujące zainteresowanych. Centrum to prowadzi szeroką działalność informacyjną o zasobach specjalistycznych bibliotek technicznych w krajach, z którymi biblioteka współpracuje.

Odrębną sprawą w Bibliotece Kongresu USA jest zasób piśmiennictwa prawniczego, liczącego ponad półtora miliona woluminów, wśród których znajdują się pozycje od czasów antycznych aż po współczesne i to nie tylko o zasięgu krajowym, ale i ogólnoświatowym. Zbiór ten spełnia rolę biblioteki prawniczej dla kongresmenów, członków komisji senackich jak i personelu urzędniczego różnych instytucji na różnych poziomach.

Szczególnie interesujący dla narodów słowiańskich jest **Dział Sławistyki i Krajów Europejskich** (The Slavic and Central European Division).

Dział taki został rozbudowany w wyniku zainteresowania krajami Europy Wschodniej we wszystkich aspektach po drugiej wojnie światowej. Dział został zapoczątkowany przez Genadija Vasilewicza JUDINA, który przekazał w darze Bibliotece Kongresu ponad 80 tysięcy rosyjskich zbiorów książkowych, co zapoczątkowało intensywne gromadzenie literatury pięknej i niebeletrystycznej rosyjskiej a po 1917 roku radzieckiej. Dzisiaj Dział Sławistyki gromadzi również intensywnie w szerokim zakresie piśmiennictwo ukraińskie, czeskie, słowackie, bułgarskie i polskie.

Na marginesie: w roku 1983 do zbiorów tego działu została także zakupiona książka autora niniejszego artykułu pt. „*Walka ekonomiczna narodu polskiego w latach wojny i okupacji hitlerowskiej 1939—1945*” wydana przez Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej.

Specyficzny i wręcz oryginalny jest **Dział Orientalny** Biblioteki Kongresu (The Orientalia Division). W dziale tym poza Japonią i Chinami znajduje się dziś największa w świecie kolekcja książek i manuskryptów w językach wschodnich. Wśród nich nawet takie rarytasy jak: książki z okresu SUANK (960—1279), MING (1368—1644). Wiele tam także unikalnych pozycji arabskich, tureckich, perskich i innych.

W Bibliotece Kongresu znajduje się **największa światowa kolekcja map, atlasów i globusów**. Do najciekawszych okazów należą: Plan Waszyngtonu z roku 1791, rękopis atlasu Babtisty Agnesa z 1543 roku, mapy Joao Teixeira z 1630 roku i Williama Hacka z 1690 roku.

Ważnym działem Biblioteki Kongresu są **zbiory muzyczne**. Jest to największa również w świecie kolekcja librett i korespondencji takich kompozytorów jak: BEETHOVEN, BRAHMS, BACH i inni. W zbiorze są kompletowane zbiory nut BACHA, HAYDNA, MOZARTA, BEETHOVENA, SCHUBERTA, CHOPINA, BRAHMSA, LISZTA i WAGNERA. Sporo różnej muzyki folklorystycznej. Zbiory posiadają swoją pikanterię dzięki kolekcji skrzypiec STRADIVARIUSA, znajdującej się w specjalnie do tego celu przystosowanym pawilonie (The Whittall Pavilion). Nazwa pawilonu wywodzi się od ofiarodawczynie kolekcji Gertrudy Clarke WHITTALL.

Dla Amerykanów szczególnie znaczenie emocjonalne i historyczne posiada **Dział Manuskryptów** (The Manuscripts Division). Znajdują się w nim bowiem rękopisy prezydentów USA od Jerzego WASZYNGTONA do COOLIDGE'A, wysokich dowódców wojskowych, mężów stanu, światowej sławy naukowców. Tutaj przechowuje się rękopisy: WASZYNGTONA, JEFFERSONA, LINCOLNA, ROOSVELTA, WEBSTERA, HAMILTONA i MARSHALLA. Na bazie tych zbiorów prowadzi się od lat interesujące studia historyczne, socjologiczne i społeczne.

Biblioteka Kongresu pierwotnie została utworzona z myślą obsługi członków Kongresu, poszczególnych agend Kongresu. Dzisiaj również spełnia tę funkcję, ale jednocześnie przejęła na siebie w całej rozciągłości, ze wszystkimi jej skutkami funkcje centralnej biblioteki Stanów Zjednoczonych powołanej dla koordynowania wszystkich prac i poczynań całego amerykańskiego bibliotekarstwa, ze skutkiem przeważnie dodatnim. Biblioteka Kongresu patronuje dziś wszystkim pracom zwią-

zanym z rozbudowanym amerykańskim systemem sprzężenia i współpracy bibliotecznej, działalności informacyjnej opartej na najnowocześniejszej technologii komputerowej, racjonalizacji opracowywania księgozbiorów, ujednoceniu zasad katalogowania i klasyfikacji. W 1965 roku Biblioteka Kongresu zainicjowała współpracę nad bibliografowaniem bieżącej literatury w skali międzynarodowej przy pomocy aparatury elektronicznej. Dotychczas udało się wypracować jednolity na całym świecie opis bibliograficzny. Do współpracy tej zostały też już wciągnięte największe biblioteki krajów europejskich, amerykańskich i azjatyckich. Z tej przyczyny praktycznie Biblioteka Kongresu pełni dziś funkcję głównego centrum informacji w skali nie tylko ogólnokrajowej czy kontynentalnej lecz także i światowej.

Cechą charakterystyczną dla prac Biblioteki Kongresu jest szerokie zainteresowanie piśmiennictwem zagranicznym. Zresztą już w 1944 roku opracowany został wstępny projekt specjalizacji bibliotek w zakresie gromadzenia literatury zagranicznej. Ustalenie zakresu specjalizacyjnego nastąpiło w roku 1948, kiedy to kilkadziesiąt bibliotek amerykańskich zawarło porozumienie odnośnie specjalizacji swoich zakupów zagranicznych w 750 działach piśmiennictwa. Biblioteka Kongresu zresztą opracowała specjalny system gromadzenia wydawnictw zagranicznych. Do systemu należy 16 bibliotek uniwersyteckich (stanowych), 24 biblioteki uniwersyteckie i biblioteki collegów niepaństwowych z Columbii, z Harvardu, Princeton i Yale, 3 specjalistyczne biblioteki prywatne, 4 największe biblioteki publiczne i 6 bibliotek specjalistycznych. System specjalizacji zbudowany jest na tej zasadzie, iż każda z bibliotek gromadzi piśmiennictwo zagraniczne z określonej dziedziny, opracowuje, a kopie opisu bibliograficznego przesyła do katalogu centralnego Biblioteki Kongresu. Biblioteki kupują książki wedle kryteriów rzeczowych lub terytorialnych z określonych dziedzin wiedzy, ale tylko takich, które zostały wyszczególnione w specjalnym wydawnictwie Biblioteki Kongresu (the Farmington Plan Handbook). Sama Biblioteka Kongresu gromadzi na drodze zakupu lub wymiany wydawnictwa seryjne, przekłady z języków obcych, dokumenty urzędowe, książki szkolne, młodzieżowe i czasopisma.

Bibliotekę Kongresu obowiązuje trzymanie się zasad Narodowego Programu Gromadzenia Zbiorów i Katalogowania (the National Program for Acquisition and Cataloging — NPAC), który przewiduje zakup przez Biblioteki wszystkich interesujących pod względem naukowym materiałów publikowanych na świecie. Dla tego programu Kongres USA przyznaje roczne dotacje budżetowe. Ponadto opracowuje się w Bibliotece Kongresu pod względem bibliograficznym produkcję wydawniczą poszczególnych krajów w oparciu o bibliografie narodowe tych krajów. Celem takiego działania jest przyspieszanie informacji o pojedynczych publikacjach dla bibliotek naukowych amerykańskich. Zasadą przyjętą jest tworzenie takiej informacji, aby wyprzedzała ona ukazanie się samej książki. Oczywiście, tak pomyślana informacja pozwala na przemyślane i zorganizowane planowanie zakupów nowości różnego typu wydawanych za granicą. W pracy naukowej tego typu informacja jest szczególnie cenna, gdyż chroni przed przysłowiowym otwieraniem otwartych drzwi, a więc przed dublowaniem prac naukowych, które już zostały gdzieś wykonane. Dla tworzenia takiej informacji Biblioteka Kongresu już od roku 1966 nawiązuje kontakty i zawiera umowy o współpracy z zagranicznymi placówkami bibliograficznymi. W ten sposób Biblioteka Kongresu USA staje się powoli światowym ośrodkiem informacji.

Ogromny napływ informacji z całego świata zrodził potrzebę zautomatyzowania prac informacyjno-bibliograficznych, zwłaszcza, że projekty na przyszłość przewidują dalsze zwiększanie współpracy katalogowej z innymi krajami poszczególnych kontynentów. W Bibliotece Kongresu został opracowany projekt zautomatyzowania bardzo wielu czynności za pośrednictwem komputerów zwany systemem MARC (Machine Readable Catalog). Został on zatwierdzony do realizacji już w 1966 roku i praktycznie już został zakończony. Polega on na automatyzacji procesu ewidencji zbiorów, wymianie katalogów zapisanych na taśmy magnetofonowe. Z katalogu zapisywanego na taśmach magnetycznych biblioteki mające dostęp do systemu mogą drukować dla własnych potrzeb karty katalogowe lub zestawy tematyczne dla określonego zagadnienia. Możliwość niemal błyskawicznego druku za pośrednictwem komputera umożliwiła Bibliotece Kongresu zahamowanie rozwoju katalogu-giganta w postaci kartek. Różnica polega tylko na tym, że z techniki typograficznej przechodzi tam się na technikę elektronicznego przetwarzania danych.

Drugim etapem w procesie automatyzacji był opracowany wspólnie z British Museum projekt kodowania danych — MARC II. W systemie tym taśmy magnetyczne stanowią nośnik informacji dla komputera a jednocześnie są środkiem przekazywania danych bibliografii katalogowej z ośrodka centralnego do lokalnych ośrodków i służą do międzynarodowej wymiany wydawnictw. Wszystkie prace po-

dejmowane przez Bibliotekę Kongresu zmierzają do tego, aby usprawnić korzystanie z zasobów nagromadzonych przez biblioteki krajowe i zagraniczne oraz aby umożliwić skuteczną informację w światowej produkcji wydawniczej w poszczególnych dziedzinach. Dzięki tym założeniom współcześnie Biblioteka Kongresu pełni wiodącą rolę w międzynarodowej wymianie informacji naukowej.

W najbogatszym kraju świata udało się wypracować skuteczny system zakupów nowości zagranicznych, a jednocześnie wyjątkowo oszczędny, gdyż oparty o pełne zasady specjalizacji i sprzężenie ośrodków informacyjno-bibliotecznych. Niestety, nie udało się dokonać tego w wielu krajach dotkniętych głębokim kryzysem ekonomicznym, a różne biblioteki niezależnie od siebie nadal kupują książki i czasopisma za dewizy, których brakuje, powielając w skali kraju potrzebne, ale i bardzo często dyskusyjne zakupy specjalistycznych publikacji zwartych i czasopism.

Z zasobów Biblioteki Kongresu czytelnik może korzystać na miejscu w czytelniach specjalistycznych i głównych. W bibliotece znajdują się dwie czytelnie główne, z których każda może przyjąć jednocześnie 260 osób. W czytelni im. Jeffersona może pomieścić się jednocześnie 303 czytelników, którzy mają dostęp do 8 milionów woluminów, a każda żądana książkę otrzymują w ciągu dwudziestu minut. Znam bibliotekę naukowe w pewnym kraju w Europie Środkowej, które w sumie dysponując zbiorem nie przekraczającym pół miliona zbiorów nie mogą żądanej książki wyszukać w ciągu trzech dni. W Bibliotece Kongresu prawie każdy rodzaj zbiorów posiada własną czytelnię specjalistyczną o wystroju charakteryzującym ten zbiór, a niekiedy noszącym nazwę fundatora lub założyciela.

Biblioteka Kongresu dysponuje 227 pracownikami, w których można prowadzić badania i studia naukowe. Są one wyposażone we wszystkie niezbędne urządzenia takie jak kartoteki, maszyny do pisania, maszyny powielające i urządzenia reprograficzne. Za umiarkowaną opłatą w Bibliotece można otrzymać fotokopie, odbitki kserograficzne i taśmy magnetofonowe wszystkich materiałów nie objętych specjalnym zakazem. W Bibliotece znajduje się najnowocześniejsze laboratorium, które wykonuje około 20 milionów odbitek rocznie.

Działem specyficznym Biblioteki jest **Dział dla Niewidomych i Fizycznie Upośledzonych** (the Division for the Blind and Physically Handicapped). Zgromadzone tam są zbiory drukowane alfabetem Braille, „książki mówione”, płyty, taśmy. Dział ten świadczy przeróżne usługi dla ludzi poszkodowanych przez los. Jednocześnie prowadzone są tam różne badania naukowe dotyczące nowych metod popularyzacji wśród ludzi niepełnosprawnych.

W zbiorach specjalnych Biblioteki Kongresu znajduje się największa w świecie kolekcja poświęcona aeronautyce. W tak zwanej Fundacji Hiszpańskiej zgromadzone zostało wszystko co dotyczy szeroko pojmowanej kultury iberyjskiej.

Wszystkie publikacje rządowe, publikacje różnych organizacji międzynarodowych są dostępne w specjalnej czytelni publikacji rządowych. Udostępnia się serwisy zdjęć, reprodukcje, litografie. W formie zmikrofilmowanej praktycznie można otrzymać wszystkie kopie manuskryptów, książek rzadkich i poszukiwanych.

Ponadto w Bibliotece Kongresu kipi życie codzienne, gdyż masowo wygłasza się tam odczyty, organizuje występy, pokazy filmowe. Wśród prelegentów znajdują się wybitni politycy, naukowcy, pisarze, ludzie sztuki. Organizuje się koncerty muzyczne na starych i zabytkowych instrumentach ze zbiorów biblioteki.

Biblioteka Kongresu jest praktycznie najsprawniejszym organizmem bibliotecznym w świecie. Każdego roku udziela kilka milionów informacji, a jej działalność owocuje w postaci nowych dzieł naukowych nie tylko w Ameryce, ale i w całym świecie.

Stosowane formy, metody, techniki, automatyzacja, jak dobrze pójdzie, będą znane polskiemu użytkownikowi w połowie XXI wieku.

Każdego też roku wprowadza się nowe rzeczy, udoskonalą prace, weryfikuje sprawność organizacyjną.

Wiedza polskiego czytelnika o działalności największych bibliotek w świecie jest dziś praktycznie żadna, a o Bibliotece Kongresu nie ma praktycznie nawet żadnych publikacji. Informacje, które przekazał autor w niniejszym szkicu niestety pochodzą też sprzed piętnastu lat, gdyż nowszych brakuje a dostępność polskiego świata bibliotekarskiego do Biblioteki Kongresu jest właściwie niemożliwa nawet przez pojedynczych przedstawicieli polskiego bibliotekarstwa.

WYKAZ WYKORZYSTANYCH PUBLIKACJI:

1. *Longmans English Larousse*. Londyn 1968.
2. *Encyklopedia Americana*. Nowy Jork 1972.
3. *The Library of Congress and Its Work*. Waszyngton 1970.
4. *The Concord Desk Encyklopedia. Presented by Time*. Nowy Jork 1982.

BIBLIOTEKA KONGRESOWA W WASZYNGTONIE

W 1984 roku przebywałam w USA, gdzie z uwagi na moją pracę w Instytucie Bibliotekoznawstwa, zainteresowała mnie szczególnie Biblioteka Kongresowa w Waszyngtonie. Chciałabym podzielić się z czytelnikami pewnymi informacjami na jej temat.

Biblioteka Kongresowa jest biblioteką narodową, co oznacza, iż oprócz „*służenia Kongresowi i innym agencjom rządowym*” przede wszystkim „*oddaje usługi publicznej*”¹. Biblioteka została założona, tuż po przeniesieniu stolicy do Waszyngtonu, przez prezydenta Johna Adamsa w sierpniu 1814 r., kiedy to przywiezione zostały w 11 kufrach pierwsze książki z Anglii.² Położona na wzgórzach Kapitolu biblioteka mieści się w trzech budynkach. Budynek T. JEFFERSONA, wykonany we włoskim renesansowym stylu jest najstarszym z tych budynków (zbudowany w 1897 r.). W głównej czytelni, którą można oglądać z galerii dla zwiedzających mieści się zbiór 45 tysięcy najbardziej poszukiwanych książek, część obszernego głównego katalogu, zawierającego więcej niż 23 miliony kart i 212 miejsc dla czytelników.

W prosty sposób jest zaprojektowany dostojny budynek J. ADAMSA, wybudowany w 1939 r. Ostatni budynek J. MADISONA oddany został w kwietniu 1980 roku, więcej niż podwoił miejsca dostępne w bibliotece Kapitolu.

Zbiory Biblioteki Kongresowej liczą ponad 80 milionów³ pozycji, dotyczących dosłownie każdego tematu i w różnych formach — od papieru do mikrofilmu. Te materiały rozciągają się wzdłuż 532 mil półek, a szybkość ich udostępniania sięga 10 pozycji na minutę. Zdziwienie budzi fakt, iż w zbiorach biblioteki znajduje się więcej publikacji w obcych językach, niż w języku angielskim⁴.

Biblioteka otrzymuje rocznie 75 tysięcy seryjnych tytułów, 1200 tytułów gazet (niektóre datuje się od połowy XVII w.). W zbiorach znajduje się około pół miliona nagrań, ponad 250 000 rolek filmów

ruchomych i około 3 miliony mikroform. W całym budynku Biblioteki są wystawione rękopisy, rzadkie książki, druki i mapy ze zbiorów. Na stałej wystawie są takie bezcenne skarby biblioteki jak **kopia biblia Gutenberga**, jeden z trzech przetrwałych przekładów wydrukowanych na welinie, **wielka Biblia Mainza** i wspaniałe rękopisy wytworzone w tym samym czasie co wydrukowana Biblia Gutenberga.

Biblioteka Kongresowa dostarcza wielu usług, z których pośrednio lub bezpośrednio korzystają wszyscy Amerykanie. Poprzez biblioteczną służbę fotoduplikacyjną można kupić przez pocztę fotografie, druki i mikrofilmy badanych materiałów.

Główny katalog w porządku alfabetycznym mieści się w czytelni budynku T. Jeffersona i rozciąga się na przyległe pokoje i korytarze. Na końcu katalogu kartkowego znajduje się Komputerowe Centrum Katalogowe, które dostarcza informacji o anglojęzycznych pozycjach od 1968 r. do chwili obecnej, oraz od 1973 r. dla innych pozycji obcojęzycznych. Osobno umieszczone (od 1961 r.) są karty katalogowe rozpraw doktorskich wraz z ich krótkim streszczeniem (abstrakty).

Biblioteka oprócz książek gromadzi i inne rodzaje dokumentów, jak filmy, manuskrypty, mapy, mikroformy, nuty, gazety, fotografie, taśmy, techniczne sprawozdania itp. Część systemu informacyjnego biblioteki nazwana MUMS (Multiple USE Marc System) zabezpiecza dostęp do informacji bibliograficznych o większości książek i map katalogowanych przez bibliotekę od 1968 r. i publikacje seryjne (serials cataloged). Do głównego katalogu przylega oddzielny katalog czasopism. Obok leży do wglądu czytelników lista

najczęściej używanych czasopism (z ich numerami). Jest ona dostępna również przy „centralnych biurkach” dyżurujących w czytelni bibliotekarzy. Niektóre czasopisma, częściej wypożyczane, są dostępne w mikrofilmach. Czas oczekiwania w czytelni wynosi 30 minut. Tylko wyjątkowo może się zwiększyć do godziny. Gdyby wyjątkowo żądana pozycja nie trafiła do rąk czytelnika oddaje się rewers do sprawdzenia poszukiwanej pozycji w Centralnym Archiwum, a gdyby jej nie odszukano należy udać się z rewersem do specjalnej sekcji poszukiwań⁵.

W czytelniach Biblioteki Kongresowej mogą być rezerwowane przez czytelników książki. Obowiązuje zasada maksymalnego rezerwowania trzech książek (tomów) i nie więcej niż przez trzy dni, przy czym książki ze zbiorów podręcznych nie mogą być rezerwowane, a i innych rezerwowanie w przypadku pilnych potrzeb bywa anulowane. Wyjątkowo tylko dla ułatwienia dłuższych badań można złożyć podanie o umieszczenie na dłużej i większej ilości pozycji do Biura Ułatwienia Badań.

Nowi czytelnicy biblioteki udają się do tzw. **Biura Kierowania Badaniem dla zorientowania się w formach udostępniania zbiorów**, oraz w środkach i metodach pomocy w planowaniu badań indywidualnych. W biurze tym potencjalny czytelnik otrzymuje stosowne broszury i informatory. Tu więc dowiaduje się m. in. z jakich czytelni może korzystać. Z ciekawszych czytelni warto wymienić:

— **Czytelnię Europejską** — tu można spotkać wydawnictwa dotyczące stosunków kulturalnych, politycznych i socjoekonomicznych wszystkich krajów Europy oprócz Wysp Brytyjskich, Hiszpanii i Portugalii;

— **Czytelnię Oddziału Azjatyckiego oraz Oddziału Środkowo-Wschodniego**, — opiekuje się wszystkimi materiałami, oprócz prawnych z obszarów Chin, Japonii i Azji Płd.;

— **Czytelnię Geografii i Map** — zapewnia dostęp do specjalnych zbiorów geograficznych i kartograficznych, zawierających największą kolekcję map na świecie — ponad 3,5 mln sztuk;

— **Czytelnię Towarzystwa Hiszpańskiego** — tu oferuje się podręczną i bibliograficzną pomoc czytelnikom, pragnącym poznać publikacje z Hiszpanii, Portugalii, Brazylii, Karaibów oraz z innych państw amerykańskich, gdzie używa się języka hiszpańskiego;

— **Czytelnię Kongresową Jeffersona oraz Czytelnię Kongresową Madisona** — rezerwowane dla użytku członków Kon-

gresu, ich rodzin i członków ich personelu;

— **Czytelnię Biblioteki Prawa** — ma jedną z najbardziej obszernych kolekcji zbiorów materiału prawnego, wykorzystywanego we wszystkich językach i systemach prawa, zarówno starożytnych jak i nowożytnych;

— **Czytelnię Historii i Genealogii** — służy czytelnikom pragnącym zgłębić historię i genealogię USA;

— **Czytelnię Rękopisów** — służy badaniom 35 milionów rękopisów i dokumentów, zawierających personalne dane 23 prezydentów USA i innych wielkich amerykańców jak: Klara BARTON, Aleksander Graham BELL, Felix FARANKFURTER, Benjamin FRANKLIN, Aleksander HAMILTON, John J. PERSHING, Boeker T. WASHINGTON i inni;

— **Czytelnię Mikroform**;

— **Czytelnię Filmu i Telewizji**;

— **Czytelnię Gazet i Bieżących Czasopism** — można korzystać z gazet i czasopism również w mikroformach;

— **Czytelnię Druków i Fotografii** — dostarcza czytelnikom materiałów takich jak fotografie, rysunki, afisze, negatywy oraz inne druki;

— **Czytelnię Nauki** — tu znajduje się m. in. duży zbiór bieżących czasopism naukowych. Na uwagę zasługuje fakt, że personel tej czytelni przygotowuje bibliografie na aktualne tematy z różnych dyscyplin naukowych, dostępne w wolnej sprzedaży;

— **Czytelnię Nauk Społecznych** — skupia materiały dotyczące ekonomii, finansów, nauk politycznych, wychowania i socjologii.

Z ciekawszych agend biblioteki należy wymienić jeszcze **Archiwum Kultury Narodów**, które zabezpiecza dostęp do materiałów folklorystycznych, **Bibliotekę Sztuk Teatralnych**, **Biblioteczny Dział Muzyki** oraz **Społeczną Służbę Biblioteki dla Ociemniałych i Fizycznie Upośledzonych**, która pomaga tym chorym osobom korzystać z biblioteki lub drogą pocztową.

Na uwagę w Bibliotece Kongresowej zasługuje **Państwowy Katalog Związkowy**, który jest spisem nie tylko całego zasobu bibliotecznego Biblioteki Kongresowej lecz również ponad 1100 innych bibliotek w USA i Kanadzie. Ważniejsze części tego katalogu są publikowane w dwóch seriach: jedna, dotycząca publikacji po 1955 roku i druga przed 1956 r. Państwowy Katalog Związkowy jest katalogiem autorskim, tj. zawiera w większej części tylko autora opracowania.

Każdy z czytelników Biblioteki Kongresowej może korzystać z usług **Fotoduplikacyjnej Służby Biblioteki**, która dostarcza mikrofilmy i inne fotokopie materiałów.

Osoby korzystające z biblioteki muszą stosować się do oficjalnych wskazówek natury organizacyjnej lub nakazującej zgodnie z zarządzeniami specjalnej Policji Biblioteki. Dlatego m. in. przed wejściem do Biblioteki należy zarejestrować przy biurku Policji wszystkie maszyny do pisania (które można użyć w kilku specjalnych czytelniach), maszyny liczące, maszyny do stenografowania i wyposażenia do nagrywania dźwięku. Przed wejściem dyżurny policjant sprawdza zawartość każdej torby, którą się wnosi do budynku. Zresztą tę samą czynność wykonuje się przed wyjściem z biblioteki⁶.

Na terenie biblioteki można używać do kopiowania własne kamery, jednak tylko

wówczas, gdy wystarczają naturalne źródła światła. Fotografie można robić własnym aparatem tylko za zgodą **Urzędnika Biura Informacji Biblioteki**.

Na uwagę zasługują niektóre przepisy prawa bibliotecznego. Otóż kradzież bądź uszkodzenie mienia bibliotecznego karane jest mocą prawa federalnego karą grzywny bądź więzienia lub obiema karami łącznie. Prawo publiczne zakazuje na terenie biblioteki uczestnictwa w procesjach czy zgromadzeniach oraz pokazywania flagi, chorągwi, haseł bądź rozprowadzania ulotek jakichś organizacji partyjnych, ruchu czy akcji.

Bibliotekę Kongresową można zwiedzać codziennie, gdyż na jej terenie organizowane są co godzinę (od godz. 9.00) wy-cieczki trwające 45 minut, które rozpoczyna projekcja krótkiego filmu dźwiękowego informującego o pracy biblioteki.

PRZYPISY

¹ Information for Readers in the Library of Congress, Washington 1983, s. 1.

² Services to the Nation, The Library of Congress, Washington 1984, s. 2.

³ Zbiory te obsługuje 5246 pracowników — The Library of Congress 1982, Washington 1983, s. 34.

⁴ Tamże, s. 5.

⁵ W krajowych bibliotekach wiele rewersów wraca do czytelnika z adnotacją „zagubione”, „wypożyczone” i mimo wielokrotnej próby uzyskania potrzebnej pozycji biblioteka nic nie pomaga czytelnikowi w tym zakresie.

⁶ Czynności tej dokonuje się nie tylko w stosunku do czytelników lecz i pracowników biblioteki. Może — aby uniknąć strat w naszych bibliotekach krajowych — przydałoby się każdorazowe badanie zawartości toreb wszystkich wychodzących z biblioteki.

Krystyna SZYMAŃSKA

MBP w Ostrowi Maz.

MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W OSTROWI MAZ.

Miejska Biblioteka Publiczna w Ostrowi Maz. jest rówieśniczką Biblioteki Narodowej. Została powołana do życia w 1928 r. Jej inicjatorem był znany i ceniony działacz społeczny, aptekarz, burmistrz miasta w latach 1920—1928, Ludwik Mieczkowski. Biblioteka znalazła lokum w nowo wybudowanym ratuszu miejskim.

W preliminarzu budżetowym Rady Miejskiej w Ostrowi na rok 1920 zapisano: „Założyć bibliotekę i czytelnię miejską i wstawić do budżetu 1000 zł na czytelnię i 2000 zł na bibliotekę.

W okresie okupacji hitlerowskiej ratusz, w którym mieściła się biblioteka, został zajęty przez Niemców. Dwaj pracownicy Miasta — Józef KOLASIŃSKI i Czesław

SWIDEREK — uratowali księgozbiór, przenosząc go do małych, ciasnych pomieszczeń na strychu w budynku przy ulicy Świerczewskiego (obecnie mieści się tu oddział PKO). Mimo poważnych strat w księgozbiornie i grożącego niebezpieczeństwa, biblioteka działała przez cały okres okupacji. Bibliotekarzem pełnym poświęcenia i odwagi był emerytowany kolejarz OLSZEWSKI, który prowadził również bibliotekę w pierwszych latach po wyzwoleniu.

Biblioteka Miejska po wyzwoleniu bazowała głównie na własnym księgozbiornie uratowanym z pożogi wojennej oraz na księgozbiornach z innych bibliotek przedwojennych, głównie żydowskiej, a także na darach od osób prywatnych. W 1949 r. księgozbiór Biblioteki liczył 3875 wol.

W maju 1955 r. w wyniku decyzji władz centralnych nastąpiło połączenie Biblioteki Miejskiej z Biblioteką Powiatową, działającą od kwietnia 1945 r. Sytuacja lokalowa obu bibliotek była bardzo zła. Dopiero w roku 1946, dzięki poparciu ówczesnych władz administracyjno-politycznych powiatu, Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna otrzymała na stałe lokal przy ul. Teatralnej 10, gdzie mieści się do chwili obecnej. Początkowo było tylko 9 izb o łącznej powierzchni 165 m².

W nowych warunkach lokalowych biblioteka mogła rozpocząć systematyczną pracę kulturalno-oświatową, co miało ogromny wpływ na wzrost popularności biblioteki wśród młodzieży i starszych czytelników. Od 1965 r. kontynuowana jest stała forma pracy pn. „Czwartki literackie”, na których gościli m. in. Wojciech ŻUKROWSKI, Ernest BRYLL, prof. Witold DOROSZEWSKI, Alina i Czesław CENTKIEWICZOWIE.

1 czerwca 1975 r. w wyniku reorganizacji administracyjnej kraju PiMBP w Ostrowi Maz. została przekształcona w Miejską Bibliotekę Publiczną pełniąc jednocześnie do końca 1977 r. funkcję biblioteki rejonowej.

W latach 1973—1978 mają miejsce pomysły dla Biblioteki wydarzenia. MBP otrzymuje dodatkowe pomieszczenia na piętrze w zajmowanym budynku oraz 2 lokale na terenie miasta, w których zlokalizowano 2 Filie (przy Szpitalu Miejskim i ul. Świerczewskiego).

30 października 1978 r. w Ostrowi Maz. odbyła się Wojewódzka Inauguracja Roku Kulturalno-Oświatowego. Głównym akcentem uroczystości były obchody 50-lecia powstania Miejskiej Biblioteki Publicznej w Ostrowi Maz. W związku z tym MBP nadano imię MARII DĄBROWSKIEJ oraz przyznano za wybitne osiągnięcia w upowszechnianiu czytelnictwa dyplom Ministra Kultury i Sztuki, odznakę „Za zasługi dla województwa ostrołęckiego”, oraz odznakę TPPR.

W roku 1978 — roku jubileuszu 50-lecia — MBP posiada 3 Filie na terenie miasta i księgozbiór liczący 46 590 wol., z którego korzysta 4560 czytelników.

Na początku 1982 r. MBP otrzymuje pozostałe pomieszczenia w zajmowanym budynku. Jednakże budynek wymaga natychmiastowego remontu.

Brak konserwacji budynku, długi okres użytkowania oraz zagrzybienie spowodowały poważne uszkodzenie budynku. W ciągu 2 lat budynek został wyremontowany, odgrzybiony, zmodernizowany (m. in. założono c.o.), przeprowadzono również szereg prac konserwatorskich. Obecnie MBP dysponuje powierzchnią 300 m². W budynku zlokalizowana jest wypożyczalnia i czytelnia dla dorosłych, oddział dla dzieci i młodzieży (wypożyczalnia i czytelnia), sala odczytowa (na adaptowanym w tym celu strychu).

MBP dysponuje bogatymi zbiorami regionalnymi (tzw. „Ostrowiana”), na które składa się księgozbiór, czasopisma, druki ulotne, ocalałe akta miejskie sprzed 1939 r. i inne dokumenty. W Bibliotece znajdują się również książki z bibliotek działających na terenie Ostrowi Maz. w 2 poł. XIX w. i na początku XX wieku,

BIBLIOTEKI I DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA BIBLIOTEKARZY W 40-leciu PRL W WIELKOPOLSCE

Na ziemiach polskich trwała jeszcze wojna, kiedy Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego w Lublinie w listopadzie 1944 roku powołał w resorcie oświaty Wydział Bibliotek. W marcu 1946 roku Wydział ten przekształcono w Naczelną Dyрекcję Bibliotek i powierzono jej nadzór nad wszystkimi bibliotekami szkolnymi, naukowymi, powszechnymi i Biblioteką Narodową.

Pierwszoplanowym zadaniem władz administracji było natychmiastowe ratowanie zbiorów ocalałych z pożogi wojennej na nowo wyzwolonych terenach Polski.

Okupacja hitlerowska i działania wojenne poczyniły ogromne spustoszenia w zbiorach bibliotecznych. Szacuje się, że ocalało około 7,5 miliona woluminów z części przedwojennych zbiorów. Jeszcze dotkliwszą stratę poniosły przedwojenne zbiory biblioteczne w Wielkopolsce, gdzie okupant zniszczył około 90% zasobów książkowych bibliotek szkolnych. W podobny sposób rozprawił się okupant z innymi bibliotekami i księgozbiorami bibliotek Towarzystwa Czytelni Ludowych w Wielkopolsce. W niespełna rok po wyzwoleniu udało się zebrać resztki ocalałych zbiorów po bibliotekach przedwojennych publicznych i szkolnych, z darów społecznych uzyskano około 83 tys. woluminów. Podobny los spotkał zbiory Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Raczyńskiego. Ocalały jedynie materiały wywiezione do Obrzycka w około 21 tys. wol: rękopisy, stare druki i druki XIX-wieczne do 1830 roku. Natomiast w nieco lepszym stanie ilościowym jak i jakościowym zachowały się zbiory Biblioteki Kórnickiej i Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, choć ta ostatnia straciła około 43% zbiorów powojennych.

Podliczając stan ilościowy ocalałych zbiorów bibliotecznych w Wielkopolsce po II wojnie światowej, należy stwierdzić, że udało się uratować od dalszego zniszczenia zaraz po wyzwoleniu w 1945 roku około 300—330 tys. tomów, nie wliczając w to zbiorów zachowanych w Bibliotece Uniwersyteckiej — około 550 tys. wol.

Powstanie Polski Ludowej rozpoczęło nowy, jakościowo odmienny rozwój bibliotekarstwa również w Wielkopolsce. Te nowe warunki uwzględniono przy odbudowie sieci bibliotek szkolnych i pedagogicznych, przed którymi postawiono nowe zadania. Chodziło mianowicie o stopniowe wzbogacenie metodyki pracy bibliotecznej, o przekształcenie bibliotek ze zbiornic przypadkowo zgromadzonych lektur, na pracownie ogólnoszkolne realizujące własne cele dydaktyczne i wychowawcze

Podobnie jak w całym kraju, również i w Wielkopolsce przystąpiono do organizowania bibliotek o charakterze publicznym nazajutrz po wyzwoleniu tych terenów spod okupacji hitlerowskiej. Z inicjatywą zakładania bibliotek występowały zarówno władze administracji lokalnej jak i organizacje społeczne, a nawet osoby prywatne.

Pierwszą na tym obszarze powołano do życia Bibliotekę Miejską w Gnieźnie w dniu 9 lutego 1945 roku. W ślad za gnieźnieńską, sukcesywnie powstawały biblioteki w innych miastach i osiedlach Wielkopolski. Ten spontaniczny ruch zakładania bibliotek przybrał szerokie rozmiary po zakończeniu wojny w maju 1945 roku. Zasadniczy wpływ na tempo rozwoju bibliotek w regionie wielkopolskim wywarła pierwsza po wojnie konferencja okręgowych wizytatorów bibliotek w Pabianicach. Na konferencji tej, w oparciu o projekt dekretu o bibliotekach, omówiono między innymi zagadnienia związane z budową sieci bibliotek publicznych i ich zadania w nowych warunkach ustrojowych Polski.

Proces tworzenia nowych placówek bibliotecznych trwał nadal aż do wydania Dekretu o bibliotekach. Pod koniec 1945 roku działało już 140 bibliotek. W tym też czasie równoległe z pracami nad ratowaniem pozostałych i gromadzeniem nowych zbiorów bibliotecznych otwierano coraz to nowe biblioteki, usilnie pracowano nad koncepcją bibliotekarstwa zapoczątkowaną już trzy lata przed wojną, zwłaszcza przez Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich. 17 kwietnia 1946 roku, niespełna rok po zakończeniu wojny, Prezydium Krajowej Rady Narodowej zatwierdziło Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi. Wykonanie postanowień Dekretu powierzono Ministerstwu Oświaty w porozumieniu z ministrami Informacji i Propagandy, Administracji Publicznej, Kultury i Sztuki oraz Skarbu.

Bibliotekarstwo polskie otrzymało doniosły historyczny, pierwszy w dziejach akt prawny, który zamknął długoletnie starania bibliotekarzy polskich o nowoczesną ustawę biblioteczną. W sposób całościowy określił on podstawy organizacji, działalności i rozwoju bibliotek w Polsce, ustanowił ogólnokrajową sieć biblioteczną, określił obowiązki władz w zakresie zakładania i utrzymywania bibliotek, ustalał nadzór Ministra Oświaty nad bibliotekami, stworzył podstawy do integracji bibliotekarstwa i prowadzenia jednolitej polityki bibliotecznego w Polsce.

Na podstawie ogłoszonego Dekretu z 17 kwietnia 1945 roku Kuratorium Okręgu Szkolnego zwróciło się pismem do Poznańskiego Wydziału Wojewódzkiego, w sprawie podjęcia przezeń swoich zadań, a w szczególności przejęcia powstałych dotąd bibliotek publicznych przez właściwe organy samorządowe i zagwarantowania im etatów, lokali oraz środków na zakup książek, opału i światła.

W ramach realizacji Dekretu w zakresie systematycznej organizacji sieci bibliotek publicznych w Wielkopolsce i na Ziemi Lubuskiej, w pierwszej kolejności skupiono się na zorganizowaniu bibliotek powiatowych, jako podstawowych ogniw w systemie bibliotekarstwa powszechnego. Proces powoływania bibliotek powiatowych trwał zasadniczo do końca 1947 roku, kiedy został zakończony i poszczególne powiaty weszły w posiadanie placówek bibliotecznych.

W drugiej kolejności, zgodnie z wytycznymi centralnymi i lokalnymi, zajęto się w Wielkopolsce i na Ziemi Lubuskiej zorganizowaniem sieci stopnia gminnego. W realizacji tego zadania partycypowały często Społeczne Komitety biblioteczne.

Opracowanie wszelkich szczegółów organizacyjnych, związanych z powołaniem do życia bibliotek gminnych i małomiejskich powierzono bibliotekom powiatowym, z którymi współpracowały inspektoraty szkolne.

Do powoływania bibliotek stopnia gminnego przyczyniło się również Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, które wystąpiło z apelem o pomoc w tym dziele do wszystkich istniejących partii i stronnictw politycznych oraz związków i organizacji społecznych.

W wyniku wszechstronnych przygotowań, w dniu 16 stycznia 1949 roku w ramach akcji ogólnopolskiej dokonano jednoczesnego oddania do użytku społeczeństwa Wielkopolski i Ziemi Lubuskiej 190 bibliotek stopnia gminnego. Symboliczna uroczystość z tej okazji odbyła się w gminie Bucz koło Kościana. Równocześnie z przygotowaniem i otwarciem bibliotek gminnych przebiegała organizacja punktów bibliotecznych, którymi objęto 950 wsi sołeckich. Organizowaniem punktów bibliotecznych zajęły się biblioteki powiatowe.

Ostatnim ogniwem w budowie systemu bibliotek powszechnych w Wielkopolsce i na Ziemi Lubuskiej było powołanie Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej, co nastąpiło w styczniu 1948 roku.

Bezpośrednim organizatorem WBP był Poznański Wydział Wojewódzki.

W wyniku ogromnego wysiłku organizacyjnego władz administracyjnych i niemałych nakładów finansowych oraz ofiarnej zaangażowanej pracy bibliotekarzy i pierwszych działaczy oświatowych z końca 1949 roku, Poznańskie i Ziemia Lubuska znalazły się w posiadaniu pełnej sieci bibliotek publicznych. Składała się ona z WBP, 39 bibliotek powiatowych, 8 bibliotek miejskich i 328 bibliotek gminnych. Łącznie 497 placówek bibliotecznych oraz 2172 punktów bibliotecznych.

Dalszy rozwój — to tworzenie filii bibliotecznych i bibliotek w nowych ośrodkach władzy terenowej. Sieć bibliotek publicznych od samego początku była związana z podziałem administracyjnym kraju i każdorazowa zmiana w tym podziale, np. powołanie gromad, likwidacja powiatów, wymagała dostosowania sieci bibliotek publicznych do nowych warunków.

W 1951 roku biblioteki i zbiory bibliotek publicznych przekazano w gestię Ministerstwa Kultury i Sztuki. W gestii Ministerstwa Oświaty pozostały biblioteki szkolne i pedagogiczne, a Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego objęło biblioteki szkół wyższych. W tym samym czasie w Wielkopolsce i na Ziemi Lubuskiej zaczęto po-

woływać biblioteki w zakładach pracy i instytucjach przez związki zawodowe, a od 1950 roku zaczęto powoływać biblioteki fachowe. Pierwszą bibliotekę zakładową otwarto już w 1945 roku w Zakładach Graficznych im. M. Kasprzaka. W 1949 roku działało już na terenie miasta Poznania 16 bibliotek zakładowych. Natomiast za pierwszą bibliotekę fachową należy uznać bibliotekę założoną w 1921 roku przy Polskim Związku Kolejarzy (PZK).

Po zakończeniu organizacji bibliotek gromadzkich warunkami pracy bibliotek publicznych zajęły się władze wojewódzkie. Rok 1962 ogłoszono w Polsce „Rokiem Bibliotek i Czytelnictwa”, a w roku oświatowym 1962/63 ogłoszono współzawodnictwo miast i powiatów w zakresie organizowania i wyposażenia wzorowych placówek bibliotecznych oraz poprawy warunków lokalowych, ich modernizacji, rozbudowy a nawet budowy. Należy w tym miejscu przypomnieć, że społeczne działania pracowników bibliotek powszechnych, działaczy Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w różnego rodzaju organach społecznych tak zarówno w gromadach, jak i powiatach przyniosły realne rezultaty. Przykład: dzięki społecznej pracy bibliotekarzy powiatu Nowy Tomyśl ze Społecznego Funduszu Odbudowy Kraju i Stolicy wybudowano od podstaw pierwszy w Polsce Ludowej budynek zaprojektowany i przeznaczony na Bibliotekę Powiatową.

Podobnie i inne działania władz administracyjnych wojewódzkich i terenowych i ogromne zaangażowanie pracowników bibliotek publicznych, szkolnych, związkowych i naukowych doprowadziły do modernizacji bazy lokalowej bibliotek stopnia powiatowego w Ostrzeszowie, Gostyniu, Obornikach, Kościanie czy w Koninie. Podobne rozmiary modernizacji a także budowę nowych lokali w tym okresie zanotowano w wielu gromadach Wielkopolski.

Przykładem tego może być Gromadzka Rada Narodowa w Łeknie, która nie tylko podjęła trud zmodernizowania lokalu biblioteki własnej, ale wystąpiła z apelem pod adresem pozostałych rad szczebla gromadzkiego w województwie.

Mimo niewątpliwych osiągnięć biblioteki publiczne i szkolne w Wielkopolsce w chwili jej podziału na pięć nowych województw, w dalszym ciągu wymagały dalszych prac modernizacyjnych i inwestycyjnych realizowanych w następnych latach. W tym miejscu godzi się podać, że rok przed podziałem administracyjnym Wielkopolska dysponowała ogromnym potencjałem bibliotecznym, nastąpiło bardzo szerokie rozczytanie wszystkich środowisk i grup społecznych, a mapa województwa została pokryta pełną siecią bibliotek publicznych (z punktami bibliotecznymi), bibliotek szkolnych, związkowych, fachowych, naukowych szkół wyższych, towarzystw i instytutów naukowych.

I tak w 1974 roku na terenie województwa wymienionych bibliotek było 2466 wraz z filiami bibliotecznymi a w wyniku podziału pozostało w woj. poznańskim 1038 bibliotek. Zbiory bibliotek publicznych i szkolnych liczyły wówczas 10 615 083 woluminów, odeszło do nowych województw 4 537 000 woluminów. (Wraz z bibliotekami odeszły również zbiory biblieczne i czytelnicy). Z liczby 636 tys. czytelników pozostało w województwie poznańskim 299 400 czytelników.

Zmiana podziału administracyjnego niewątpliwie wprowadziła w pierwszych dwóch latach pewien zamęt w pracach organizacyjnych i merytorycznej działalności, zwłaszcza w bibliotekach publicznych, szkolnych i związkowych. Jednak z perspektywy czasu należy odnotować, że rok 1979 był znów okresem umocnienia się roli bibliotek w naszym województwie.

Oto kilka danych obrazujących ten stan. W 1979 roku na terenie województwa poznańskiego wszystkich typów bibliotek (bez bibliotek kościelnych i wojskowych) było 1064. Zbiory tych bibliotek liczyły 11 095 711 woluminów, w tym w bibliotekach wyższych szkół i innych bibliotekach naukowych 5 mln. Z wyżej wymienionych bibliotek korzystało 612 930 czytelników, co stanowiło 51% w stosunku do liczby mieszkańców. Czytelnicy korzystający z tych bibliotek wypożyczyli w 1979 roku 13 460 501 woluminów.

Na zakończenie pierwszego rozdziału pragnę podać, że w 1979 roku w województwie poznańskim w wyżej omawianych bibliotekach pracowało 2218 pracowników etatowych i 252 pracowników ryczałtowych. W tym czasie nasza organizacja — Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich liczyło 558 członków w województwie poznańskim.

Przechodzę do przypomnienia drogi jaką przeszło Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w Wielkopolsce od 1945 do 1984 roku. Na wstępie pragnę podkreślić, że niektóre istotne działania podejmowane w okresie 40-lecia Polski Ludowej przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w Wielkopolsce zostaną przedstawione w następnych referatach. Ja natomiast postaram się przedstawić stan organizacyjny

i zaangażowanie w pracy społecznej członków naszego Stowarzyszenia w minionym 40-leciu.

Odbudowę zniszczonej przez okupację organizacji i dorobku Poznańskiego Koła Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, podjęli jako pierwsi już w 1945 roku prof. Aleksander BIRKEMAJER wraz z Janem BAUMGARTEM.

16 września tego roku odbyło się pierwsze walne zebranie reaktywowanego koła. Walne zebranie uchwaliło pierwszy akt prawny dotyczący zmian organizacyjnych koła, określając jego zasięg organizacyjny — do terenu województwa poznańskiego, ustalając nazwę „Koło Poznańskie” w miejsce dawnego Poznańsko-Pomorskiego.

Od 1946 roku zgodnie ze statutem Zarządu Głównego pełna nazwa organizacji brzmiała: Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich Koła Poznańskiego. W dniu 6 listopada 1945 roku odbyło się kolejne zebranie poświęcone pamięci zmarłych w okresie okupacji i zamęczonych członków koła. Data ta wyznacza rozpoczęcie powojennej działalności ZBiAP w Wielkopolsce. Przez niespełna dwa lata od zakończenia wojny dokonano pełnej odbudowy organizacyjnej Poznańskiego Koła.

Dzięki niespożytej energii i entuzjizmowi niektórych członków Zarządu Koła, a szczególnie Jana Baumgarta zdołały się zorganizować i rozpocząć pracę wszystkie agendy koła.

Przemiany ustrojowe, jakie zaszły po odzyskaniu niepodległości, wpłynęły na podstawę prawno-organizacyjną także w działaniu bibliotek, z jednej strony zwiększyły zadania stawiane przed Związkiem, zaś z drugiej, stworzyły nowe możliwości uczestnictwa w kształtowaniu nowego oblicza polskiego bibliotekarstwa. Powojenna działalność Koła i sekcji terenowych Związku, które zasadniczo odpowiadały podziałowi terytorialnemu, skupiała się w dziewięciu podstawowych kierunkach:

- 1) czuwanie nad ideologicznym doszkalaćaniem bibliotekarzy,
- 2) obrona i reprezentowanie interesów bibliotek i ich pracowników,
- 3) nawiązanie i utrzymanie łączności z terenowymi partiami politycznymi, urzędami, samorządem, związkami zawodowymi w zakresie współdziałania w akcji rozwoju bibliotek i czytelnictwa,
- 4) organizacja systematycznego doszkalaćania bibliotekarzy na kursach i konferencjach organizowanych przez sekcję,
- 5) realizowanie zaleceń wyższych komórek organizacyjnych ZBiAU,
- 6) udział w kursach i konferencjach organizowanych przez władze szkolne oraz pośrednictwo w kierowaniu na kursy kandydatów na bibliotekarzy,
- 7) rozwiązywanie problemów teorii i praktyki bibliotekarstwa i bibliografii,
- 8) opiniowanie czynnych pracowników bibliotecznych,
- 9) prowadzenie referatu spraw zawodowych w zakresie obrony praw zawodowych, opiniowanie w sprawach samopomocy koleżeńskej i ułatwianie korzystania z ulg w domach wypoczynkowych, spółdzielniach mieszkaniowych.

Jednym z trudniejszych zadań, które stało przed nowo odbudowanym kołem, było pozyskanie nowych członków i tym samym objęcie organizacją szerszej rzeszy pracowników bibliotek wszystkich typów. W tym czasie systematycznie z roku na rok znacznie wzrasta liczba członków Związku, tak że pod koniec 1953 roku liczył już 213 osób. Systematycznej zmianie ulegała struktura przynależności pracowników bibliotek do Związku. Oto przykład: w 1946 roku pracownicy bibliotek naukowych w Kole stanowili 61%, a tylko 24% pracownicy bibliotek powszechnych

Natomiast w 1953 roku na liczbę 209 członków w Kole: pracownicy bibliotek naukowych stanowili tylko 31%, a pracownicy bibliotek publicznych 59%.

Mimo dynamicznego wzrostu członków Związku nie udało się pozyskać znaczącej liczby wśród bibliotekarzy szkolnych (w 1953 należały do Związku zaledwie 4 osoby).

Zasadniczym kierunkiem działalności związkowej było kształtowanie aktywnej postawy zawodowej członków. Prowadzono szeroką akcję referatową z zakresu współczesnych problemów teorii i praktyki bibliotekarstwa, aktualnych i bieżących problemów życia społecznego, politycznego i gospodarczego. Organizowano i prowadzono wyższą formę doskonalenia zawodowego, jak kursy bibliotekarskie, umożliwiające pracownikom bibliotek zdobycie lub podniesienie kwalifikacji zawodowych.

Przedstawiciele poznańskiego koła brali aktywny udział w organizowaniu i przeprowadzaniu wspomnianych kursów i szkoleń. Wśród nich szczególnie aktywni byli: kol. Bolesław ŚWIDERSKI, Witold PAWLIKOWSKI, Zofia KAWECKA, M. RYMANKIEWICZ, I. MARKOWSKA, P. SŁODZINKA, M. PSTĘPSKA, Z. GROT, Zofia WIECZOREK.

W celu uaktywnienia działalności sekcji terenowych zorganizowano akcję odczytową na terenie województwa. W teren przesyłano skróty referatów naukowych, wygłaszanych na zebraniach ogólnych niejednokrotnie dołączając książki, które winny znaleźć się w zbiorach bibliotecznych.

Wzmagający się od 1946 roku napływ w szeregi Związku pracowników bibliotek publicznych spowodował konieczność uruchomienia odrębnych sekcji:

- **Bibliotekarzy Oświatowych** w celu nawiązywania kontaktów i uaktywnienia pracowników bibliotek powszechnych,
- **Archiwalnej** (13.02.1950) skupiającej pracowników archiwów. Prace tej sekcji prowadzone były w ramach miesięcznych odpraw Archiwum Wojewódzkiego do 1953 roku,
- **Bibliotekarzy Naukowych**, której celem było inicjowanie i koordynowanie badań w zakresie bibliotekarstwa oraz podnoszenie poziomu kwalifikacji zawodowych poprzez organizowanie akcji odczytowej, szkoleniowej oraz kursów.

Przedstawiciele naszego okręgu, m. in.: W. Pawlikowski, J. Baumgart brali aktywny udział w pracach Zarządu Głównego, wchodząc w skład Komisji Rewizyjnej, Normalizacyjnej i Referatu Życia Kół. Inni np. Z. Kawecka, F. Róg-Mazurek i Bolesław Świdorski aktywnie uczestniczyli w obradach Konferencji Krynickiej, która ustaliła zasadniczy program rozwoju bibliotekarstwa polskiego.

Działalność Okręgu w tych latach nie skupiała się tylko na problemach ściśle związanych z bibliotekami i ich pracownikami.

Związek organizował ożywioną propagandę książki i czytelnictwa współpracując w tym zakresie z władzami oświatowymi i organizacjami społecznymi. Zaktywizowaniu szerokich grup czytelniczych miały służyć organizowane licznie pogadanki o książkach, odczyty realizowane także za pośrednictwem radia, wystawy oraz uczestniczenie w charakterze prelegentów przedstawicieli Związku w masowych imprezach związanych z książką i czytelnictwem.

Wartym podkreślenia jest fakt stałej współpracy Koła z Wojewódzkim Komitetem Bibliotecznym, którego członkiem był każdorazowy sekretarz Koła, a także działalność w ramach Wojewódzkiej Rady Czytelnictwa i Książki w Poznaniu. Wspólnie z tą ostatnią Koło podjęło się w 1943 roku objąć patronat nad słabiej pracującymi bibliotekami zakładowymi m. Poznania i bibliotekami spółdzielni produkcyjnych całego województwa.

Nie zabrakło również członków Koła w prowadzonej w pierwszym okresie istnienia Polski Ludowej, szeroko zakrojonej walce z analfabetyzmem. Aktywnie działali oni w powołanych w tym celu komisjach społecznych, propagujących nauczanie dorosłych i rejestrujących analfabetów oraz organizowali zespoły planowanego czytania.

W grudniu 1953 roku na Walnym Zjeździe Okręgu zatwierdzono nowy statut. Zgodnie z jego uchwałami Koło Poznańskie przyjęło nazwę: **Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich — Okręg Poznański**.

Postanowienia Statutu postawiły przed organizacją nowe zadania. Najważniejsze z nich to (oprócz wymienionych w rozdziale poprzednim, które nie straciły swej aktualności):

- zorganizowanie pracowników bibliotek wszystkich szczebli w sekcje,
- zakładanie oddziałów powiatowych,
- aktywizacja członków Stowarzyszenia w życiu bibliotecznym i kulturalnym regionu.

Celem wykonania nowych zadań zorganizowano nowe sekcje:

- **Sekcja Badań Naukowych**, której przewodniczącym został W. PAWLIKOWSKI,
- **Sekcja Organizacyjna**, przewodniczącym której był Leon PAWLAK,
- **Sekcja Racjonalizacji i Organizowania Pracy**, której przewodniczyła W. JAROSŁAWSKA,
- **Sekcja Szkolenia i Samokształcenia**, której przewodniczył W. LICA.

Zgodnie ze statutem w tym czasie powołano 9 oddziałów powiatowych: w Gostyniu, Gnieźnie, Jarocinie, Kaliszu, Nowym Tomysłu, Obornikach, Rawiczu, Szamotułach.

Wspomnieć trzeba o dużej aktywności członków Okręgu w podejmowaniu prac naukowych, szczególnie o charakterze bibliograficznym, zgłaszanych do Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej. Opracowano wówczas szereg bibliografii tematycznych, które zestawili m. in. Zofia BRASSE, Alicja KUZDOWICZ, H. MARGIERZYNA, M. MARKOWSKI, Kornel MICHAŁOWSKI, Bolesław ŚWIDORSKI i Jan WALIŃSKI.

W 1957 roku w związku z wyodrębnieniem Poznania jako miasta wydzielonego, na Walnym Zebraniu Okręgu Poznańskiego SBP w dniu 6.03.1957 roku podjęto decyzję podziału organizacyjnego na dwie odrębne jednostki — Okręg Poznań Miasto i Okręg Województwa Poznańskiego.

Okręg Stowarzyszenia — Poznań Miasto, zgodnie z podjętą uchwałą objął swoją organizacją bibliotekarzy pracujących w placówkach znajdujących się na terenie

m. Poznania, z wyjątkiem tych, których działalność związana była bezpośrednio z terenem województwa.

Stowarzyszenie na terenie Poznania objęło organizacją zasadniczo bibliotekarzy dwóch sieci: pracowników bibliotek naukowych oraz bibliotek publicznych. W omawianym okresie, mimo starań Zarządu nadal nie udało się wciągnąć i zaktywizować pracowników ośrodków inte, mimo że nastąpił dynamiczny wzrost liczby członków, od 104 w 1958 roku do 361 w 1975 roku.

Jednym z podstawowych zadań i kierunków działalności Okręgu pozostawało nadal podnoszenie kwalifikacji zawodowych swoich członków. Realizacji tego zadania służyła szeroko rozbudowana akcja referatowa, poświęcona głównie zagadnieniom bibliotekarstwa, bibliotekoznawstwa, nauki i informacji naukowej.

Drugą formę szkolenia i doskonalenia kadr bibliotecznych oraz pracowników inte stanowiły organizowane przez Zarząd Okręgu (często we współpracy z innymi instytucjami i organizacjami) kursy szkoleniowe i seminaria naukowe. Większość zorganizowanych kursów i sesji poświęconych było zagadnieniom informacji naukowej, co z jednej strony wynikało z rosnącego w zawrotnym tempie zapotrzebowania na tego typu działalność, z drugiej zaś, z rozwoju tej dziedziny jako nauki, pozostającej w ścisłym związku z działalnością w zakresie udostępniania dokumentów przez placówki biblioteczne.

W okresie tym Zarząd Okręgu we współpracy m.in. z: Okręgiem Wojewódzkim SBP, Biblioteką Główną Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Naczelną Organizacją Techniczną, Sekcją Bibliotek Muzycznych Zarządu Głównego SBP, Zakładowym Ośrodkiem Szkolenia i Doskonalenia Kadr INTE, Wojewódzką Biblioteką Publiczną, Instytutem Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UAM, Komisją Informacji Naukowej PAN, Instytutem Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych zorganizowali szereg sesji i konferencji problemowych dotyczących m. in. następujących zagadnień: katalogi centralne, nowa instrukcja katalogowania alfabetycznego, udział bibliotek w służbie nauki i kultury, informacja i dokumentacja w bibliotekach, zastosowanie nowych technik w działalności informacyjnej, rola wielkopolskich bibliotek i ośrodków informacji w regionie, współpraca bibliotek, miejsce i zadania biblioteki szkolnej w nowym systemie wychowawczo-dydaktycznym oraz stan i rozwój bibliotekarstwa i informacji jako nowych dyscyplin naukowych.

Podobnie jak w okresie poprzednich lat, jedną z form szkolenia cieszących się ogromną popularnością wśród członków Stowarzyszenia stanowiły wycieczki naukowe i szkoleniowe, seminaria wyjazdowe z myślą zapoznania bibliotekarzy naszego Okręgu z metodami i formami pracy ośrodków w kraju i za granicą oraz stworzenia płaszczyzny wymiany doświadczeń. W tych latach zrealizowano wyjazdy m. in. do następujących miejscowości: Wrocławia, Kornika, Płocka, Włocławka, Trójmiasta, Kielc, Katowic, Łodzi, Warszawy, Krakowa, Białegostoku, Rzeszowa, Przemysła, Lublina, Zamościa, Szczecina, Świnoujścia, Bydgoszczy, Chełmna i Torunia oraz Poczdamu, Lipska, Drezna i Berlina. Tak więc ponad 30 wycieczek, które zorganizowano pozwoliły nie tylko osiągnąć korzyści, o których już wspomniano, ale także pozwoliło nawiązać szereg osobistych kontaktów mających nierzadko decydujące znaczenie dla prawidłowego przepływu informacji.

Członkowie Koła brali także udział w wyjazdach zagranicznych. Zebrane dzięki nim spostrzeżenia i doświadczenia przekazywali następnie na zebraniach plenarnych Okręgu. Na przykład Halina KUREK przebywała we Francji, L. PAWELCZYK i H. SEIDEL w Wielkiej Brytanii. Ponadto w skład delegacji polskiej na 36 sesję IFLA w Moskwie weszli Stanisław KUBIAK i Józef GACA, a wspomniana już Halina Kurek brała udział w Międzynarodowym Seminarium Bibliotekarstwa w Birmingham.

Ze względu na różnorodność typów bibliotek, z których wywodzili się członkowie Stowarzyszenia, powołano sekcje tematyczne:

- Sekcję Naukowo-Wydawniczą — Witold PAWLIKOWSKI (przew.)
- Sekcję Dokumentalistów — Bogdan KOBUS (przew.)
- Sekcję Bibliotek Szkolnych — Józef GACA (przew.)
- Sekcję Bibliotek Naukowych — Janina DYDOWICZOWA (przew.)
a od 1971 r. Wacław SOKOŁOWSKI
- Sekcję Bibliotek Publicznych — Aniela GŁOWINKOWSKA (przew.)
- Sekcję Bibliotek Technicznych — L. SIKORSKI (przew.)
- Sekcję Bibliotek Medycznych i Szpitalnych — Jan WALIŃSKI (przew.)

Powstały w styczniu 1957 roku Okręg SBP woj. poznańskiego objął swoją organizacją trzy grupy pracowników placówek bibliotecznych: bibliotekarzy działających na terenie województwa, pracowników bibliotek mających siedzibę w Pozna-

niu, których działalność była związana bezpośrednio z terenem województwa oraz bibliotekarzy szkolnych m. Poznania.

Nowo wybrany Zarząd opracował plany pracy i zadania dla Okręgu oraz przystąpił do tworzenia jego struktury organizacyjnej. Powołano dwa koła w Poznaniu, przy: Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej oraz Wojewódzkiej Bibliotece Pedagogicznej. Sprawa tworzenia Oddziałów powiatowych doprowadzona została do finału dopiero w 1963 roku, kiedy to 6.04. powołano pierwszy Oddział Terenowy w Krotoszynie. Liczba jednostek organizacyjnych na terenie województwa wzrastała systematycznie, tak że w 1971 roku istniały już one we wszystkich 30 powiatach.

Sukcesy w aktywizacji tych środowisk obrazują następujące dane. Okręg rozpoczął swoją działalność zrzeszając 39 członków, w 1961 roku liczył już 348, a w 1974 roku 950 bibliotekarzy zrzeszonych w SBP.

Podobnie jak w Okręgu Poznań-Miasto w ramach zarządu zorganizowano sekcje, skupiające pracowników poszczególnych typów bibliotek:

— **Sekcja Bibliotek Publicznych**, której przewodniczyli kolejno: E. BRZESKWI-NIEWICZ, B. MICHALAK, Cz. GRUSZCZYŃSKA, H. ŚMIGIELSKA i Z. WIECZOREK,

— **Sekcja Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych**, której pracami kierowali: M. KNIOŁOWA, J. NIEBORAKOWA i M. KOZŁOWSKI,

— **Sekcja Bibliotek Związkowych**, której przewodniczyli: G. ŁAPCZYŃSKA, W. ZNAJKIEWICZ i B. KACZOROWSKA. W 1971 roku połączono ją z Sekcją Bibliotek Szpitalnych w jedną — **Sekcję Bibliotek Szpitalnych i Związkowych**, której pracami kierowała P. WŁODARCZYK,

— **Sekcja Badań Naukowych.**

Dominującym kierunkiem i formą działalności Okręgu były prace nad podnoszeniem kwalifikacji zawodowych. Jedną z efektywniejszych metod doskonalenia kadry stanowiły zebrania połączone z odczytami lub referatami wygłaszanymi zarówno przez członków Stowarzyszenia jak i prelegentów spoza organizacji. Przez cały czas Zarząd jak i większość oddziałów terenowych zwracały baczną uwagę na zachęcanie i dopingowanie bibliotekarzy nie posiadających kwalifikacji do podejmowania nauki zawodu. W efekcie tych wysiłków wielu członków Stowarzyszenia ukończyło kursy i szkolenia prowadzone w POKB w Jarocinie, a także podjęło studia zaoczne w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej w Poznaniu.

Kolejne Zarządy doceniając zagadnienia związane z nabywaniem i podnoszeniem kwalifikacji zawodowych organizowały szereg konferencji problemowych i sesji popularno-naukowych, które stanowiły okazję do dyskusji i wymiany poglądów na tematy zawodowe.

W latach 1957—1975 zorganizowano około 20 konferencji we współpracy z: NOT-em, Wojewódzką Biblioteką Publiczną, Okręgiem Poznań-Miasto, Komitetem Kultury i Sztuki Prezydium Powiatowych Rad Narodowych, Towarzystwem Kultury Świeckiej, Powiatową i Miejską Biblioteką w Koninie, Towarzystwem Krzewienia Kultury i Sztuki i in.

Stałemu doskonaleniu kwalifikacji zawodowych służyły także cieszące się dużym powodzeniem wśród członków Stowarzyszenia wycieczki szkoleniowe, na których organizację Zarząd Okręgu przeznaczał rokrocznie duże środki finansowe.

Zorganizowano blisko 40 wycieczek szkoleniowych, często we współpracy z innymi instytucjami, np. Wojewódzką Biblioteką Publiczną, Sekcją Bibliotekarską Zarządu Głównego ZNP, których trasy wiodły przeważnie do wyróżniających się bibliotek publicznych różnych regionów kraju. Jak uczy doświadczenie, wyjazdy te przyniosły konkretne szkoleniowe korzyści dzięki nawiązaniu osobistych kontaktów i szerokiej wymiany doświadczeń.

Stowarzyszenie brało także aktywny udział w rozwiązywaniu wszystkich bieżących problemów wyłaniających się w praktyce dnia codziennego oraz podejmowało wiele istotnych zagadnień nurtujących poznańskie środowisko bibliotekarskie.

Poza sprawami ściśle zawodowymi i bytowymi Okręg przez cały czas swojego istnienia zajmował się żywo zagadnieniami społeczno-politycznymi, a także aktywnie uczestniczył w kształtowaniu kulturalnego poziomu społeczeństwa, działając w kierunku upowszechniania książki i czytelnictwa. Do najważniejszych poczynań w tym zakresie zaliczyć należy wspieranie bibliotek w realizacji tak odpowiedzialnych zadań, jak: obchody Międzynarodowego Roku Książki, Roku Nauki Polskiej, 500 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika, 100 rocznicy urodzin Włodzimierza Lenina, 200 rocznicy powstania Komisji Edukacji Narodowej i innych. Zarząd Okręgu był jednym ze współorganizatorów współzawodnictwa bibliotek i bibliotekarzy. Stowarzyszenie wspomagało biblioteki włączając się do prac organizacyjnych przy obchodach Dni Oświaty, Książki i Prasy, Dni Książki Technicznej, Miesiąca Książki Rolniczej, Dekady Książki Społeczno-Politycznej.

Stowarzyszenie włączyło się także niejednokrotnie czynnie do kampanii wyborczej do Sejmu i Rad Narodowych, wspierając biblioteki w propagandzie odpowiedniej literatury oraz przy organizowaniu i obsłudze informacyjnych punktów wyborczych.

W celu należytego i bieżącego informowania swych członków prezydium Zarządu Okręgu przystąpiło od 1971 r. do wydawania biuletynu oraz prowadziło systematyczną kronikę swojej działalności na łamach „*Informatora Bibliotekarstwa Wielkopolskiego*”.

Reasumując to co powiedziano dotychczas, w ciągu omawianego okresu Stowarzyszenie na terenie województwa poznańskiego stało się masową organizacją zawodową skupiającą w swoich szeregach reprezentantów bibliotek wszystkich typów. Faktem godnym podkreślenia jest zorganizowanie we wszystkich 30 powiatach województwa Okręgów powiatowych, które niejednokrotnie nie czekając na odgórne wytyczne występowały z cennymi inicjatywami na rzecz rozbudzenia aktywności zawodowej i kulturalnej swoich członków oraz mieszkańców regionu.

Od roku 1976, w związku z nowym podziałem administracyjnym kraju nastąpiła reorganizacja Stowarzyszenia. Powołano jedną jednostkę organizacyjną Okręg Poznański SBP, łącząc okręgi: Poznań-Miasto i województwa poznańskiego. Nowy Okręg objął zasięgiem swego działania terytorium nowego województwa poznańskiego. W związku z reorganizacją nowo wybrany Zarząd ze Stanisławem KUBIAKIEM jako przewodniczącym powołał w 1976 roku nowe komórki organizacyjne Stowarzyszenia, tj. osiem kół terenowych i pięć działających w większych bibliotekach miasta Poznania.

Sekcje:

- Bibliotek Naukowych — przew. W. SOKOŁOWSKI,
  - Bibliotek Powszechnych — przew. K. GUMOWSKA,
  - Bibliotek Szkolnych — przew. K. POGODZIŃSKA, następnie J. SZAMBELAN,
  - Bibliotek Informacji Naukowej — przew. Cz. BURDZIŃSKI
- oraz powstałe później:

- Bibliotek Medycznych i Szpitalnych — przew. B. HOWORKA,
- Bibliotek Związkowych — przew. Janina CHUDZIŃSKA,
i Komisji d/s kształcenia i doskonalenia pracowników bibliotek i ośrodków informacji — przew. K. POGODZIŃSKA.

Okres ten wiąże się także z nowym modelem działalności okręgu — uruchomiono szereg kół grupujących zarówno bibliotekarzy poszczególnych miejscowości jak i pracowników w poszczególnych placówkach bibliotecznych m. Poznania. W ramach Oddziału Poznańskiego SBP działało w tym okresie 13 kół: w Obornikach, Nowym Tomysłu, Szamotułach, Sremie, Środzie, Gnieźnie, Wrześni a także przy Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej, bibliotekach głównych Uniwersytetu im. A. Mieckiego, Politechniki Poznańskiej, Akademii Ekonomicznej, Akademii Medycznej oraz Miejskiej Bibliotece Publicznej im. E. Raczyńskiego. W kołach odbywały się regularne zebrania, których tematykę stanowiły przede wszystkim sprawy organizacyjne oraz szkoleniowe. Organizowano w nich otwarte prelekcje m. in. związane z VIII Zjezdem Bibliotekarzy Polskich, działalnością Towarzystwa Czytelni Ludowych, przeprowadzono wycieczki szkoleniowe, seminaria wyjazdowe w celu wymiany doświadczeń m. in. do Krakowa, Zielonej Góry, Kórnika i innych bibliotek województwa. Zarządy kół i ich członkowie współdziałali z kierownictwem bibliotek włączając się do organizacji imprez i obchodów zarówno państwowych jak i lokalnych, uczestniczyli w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych swoich członków poprzez prowadzenie punktów konsultacyjnych, zabezpieczanie materiałów dydaktyczno-szkoleniowych. Zarząd Okręgu organizując sesje naukowe czy odczyty plenarne z udziałem gości spoza naszego środowiska, ściśle współpracował z Instytutem Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej oraz dyrekcjami bibliotek i ośrodków INTE. Umożliwiała to realizację zamierzeń o zasięgu ogólnopolskim. W gronie pracowników tychże instytucji znajdowano referentów i wykładowców na organizowane przez Zarząd sesje oraz działalność szkoleniową i oświatową.

W zakresie współpracy bibliotek miasta Poznania starania szły w kierunku ożywienia pracy Kolegium Dyrektorów Bibliotek oraz wciągnięciu do współpracy w tym organie przedstawicieli reprezentujących ośrodki INTE. Wśród głównych zadań, które postawiono w tym zakresie do rozwiązania wymienić można: centralne katalogi czasopism, zakup czasopism zagranicznych, problemy wydawnicze, współdziałanie i specjalizacja w zakresie gromadzenia zbiorów, problemy automatyzacji i mechanizacji prac oraz rozwój funkcji informacyjnych bibliotek.

Kolejny kierunek działania to troska o podnoszenie kwalifikacji zawodowych bibliotekarzy i to zarówno drogą kształcenia na studiach jak i przez intensyfikację

doksztalcania zawodowego. Dzieki staraniu Zarzadu, Wydzial Kultury i Sztuki Urzedu Wojewodzkiego w Poznaniu ufundowal coroczna nagrode im. Stefana WRTELA-WIERCZYNSKIEGO dla najlepszego absolwenta Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej konczacego studia w IBIiN UAM. Realizujac inicjatywe Zarzadu Okregu zorganizowano przy Towarzystwie Wiedzy Powszechnej w ramach Wielkopolskiego Uniwersytetu Powszechnego Studium Bibliotekarstwa, Bibliografii i Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej, powodem powolania ktorego byly ograniczone mozliwosci ksztalcenia na poziomie srednim. Pierwszym kierownikiem studium zostal Stanislaw BADON, a wielu wykladowcow rekrutowalo sie z grona czlonkow SBP.

Podnoszeniu kwalifikacji zawodowych, zdobywaniu nowych doswiadczen sprzyjaly rowniez liczne sesje i zebrania plenarne polaczone z odczytami wybitnych specjalistow, seminaria wyjazdowe i wycieczki. Tematyka wspomnianych sesji i zebran naukowych zwiazana byla przede wszystkim z rola informacji naukowej, funkcjami bibliotek naukowych i innych typow bibliotek w sluzbie nauki i kultury, miejscu ksiazek i bibliotek w kulturze polskiej XIX i XX wieku, mechanizacji i automatyzacji procesow informacyjnych oraz pracy bibliotecznej.

Trasy wspomnianych wycieczek organizowanych przez poszczegolne sekcje, kola terenowe a takze centralnie przez Zarzad prowadzily m. in. do Krakowa, Kielc, Rzeszowa, Ustrzyk, laczac zapoznavanie sie z doswiadczeniami i osiagnieciaami pracy innych bibliotek z celami rekreacyjnymi i turystycznymi.

Charakter szkoleniowy mialy organizowane wzorem lat ubieglych seminaria wyjazdowe i wycieczki szkoleniowe do roznych bibliotek w kraju, m. in. do Krakowa, Lublina, Radomia, Sieradza, Zamoscia oraz innych miast, szczegolnie wojewodztwa poznanckiego.

W omawianym okresie Stowarzyszenie przejawialo takze pewna aktywnosc na obszarze kultury, biorac udzial w organizowaniu i przeprowadzaniu Dni Kultury, Oswiaty i Ksiazki i innych imprez zwiazanych tematycznie z ksiazka i biblioteka, ale i szerzej, upowszechnianiem kultury.

Duzo uwagi poswiecono w ostatnich dwuch latach sprawom wydawniczym. Kontynuowano wydawanie Biuletynu Informacyjnego „*Bibliotekarz Poznanski*”, przygotowujac drugi i nastepne jego numery. Przyjeto, ze poszczegolne jego zeszyty beda przygotowywane przez kola SBP dzialajace przy roznych bibliotekach, co umozliwic powinno wzbogacenie problematyki tego biuletynu i zblizenie go do potrzeb odbiorcow. Znaczacym zrealizowanym przedsiwzieciem w tym zakresie bylo przygotowanie do druku monografii bibliotek wojewodztwa, ktora ukazala sie drukiem w lutym 1984 roku pt. „*Biblioteki wielkopolskie*”. W 1983 roku przygotowano takze do powielenia w postaci mikrofisz kolejne numery „*Wykazu nabytkow drukow zwartych z krajow kapitalistycznych gromadzonych w bibliotekach politechnik w Polsce*”. Kontynuowane byly prace nad przygotowaniem informatora o bibliotekach wojewodztwa opracowanym przez S. BADONIA, F. LOZOWSKIEGO i J. SZAMBELANA.

Z innych form dzialania wspomniec nalezy o zorganizowaniu w 1983 roku przez kolo SBP przy Bibliotece Akademii Medycznej i bibliotekach szpitalnych bardzo ciekawej sesji naukowej poswieconej zagadnieniom biblioterapii pod haslem „*Biblioterapia jako jedna z metod rehabilitacji ludzi niepełnosprawnych*”, w ktorej udzial wziewlo wielu specjalistow z calej Polski.

Wiele posuniec i dzialan zapoczatkowanych w tym okresie weszlo na stale do kalendarza imprez organizowanych przez Stowarzyszenie. Sporo miejsca w pracy Zarzadu zajela organizacja VIII Zjazdu Bibliotekarzy Polskich, ktory odbywal sie w Poznaniu od 25 do 27 wrzesnia 1981 r. Wyrazem wysokiej oceny pracy i aktywnosci przedstawicieli naszego regionu bylo powolanie ich w sklad ZG i powierzanie realizacji roznorodnych zadani. Franciszek LOZOWSKI juz od 1970 roku pelnil funkcje wiceprzewodniczacego ZG, biedac jednoczesnie przewodniczacym d/s Okregow, a od 1979 roku Sekcji Bytowej. Stanislaw KUBIAK byl przewodniczacym Komisji Szkolenia i Doskonalenia Kadr, a Stanislaw BADON czlonkiem, a od 1979 roku zastepca przewodniczacego Komisji Rewizyjnej, Jan MACKOWIAK i Boleslaw HOWORKA obecnie wchodza w sklad Zarzadu Glownego SBP.

Odrbną grupę dzialani, wiążącą się tematycznie z omawianymi wyżej kierunkami dzialalnosci, stanowi aktywnosc wydawnicza Okregu. Z jego inspiracji ukazal sie szereg wydawnictw, m.in. praca zbiorowa pod kierunkiem i redakcja S. KUBIAKA „*Informacja naukowa w systemie szkolnym PRL*”, 1976 r., Informator Biblioteki Glownej UAM opracowany przez A. KASPROWICZA i Wojciecha SPALENIKA, „*Metodyka korzystania z biblioteki, Przewodnik dla nauczycieli studiujacych zaocznie*” opracowany przez tychze autorow, Informator Biblioteki Akademii Ekonomicznej przygotowany przez J. SOJKE, Informator o dzialalnosci Miejskiej

Biblioteki Publicznej im. E. Raczyńskiego w różnych wersjach językowych, „Przysposobienie biblioteczne uczniów” autorstwa PIELACHOWSKIEGO i J. SZAMBE-LANA, a także szereg druków bibliofilskich i innych materiałów dokumentujących przebieg, czy wydanych z okazji Roku Bibliotek i Czytelnictwa, VIII Zjazdu Bibliotekarzy Polskich oraz ulotek propagujących czytelnictwo książek. Na odrębną uwagę zasługuje zainicjowanie wydawnictwa (kwartalnika) „Biuletyn Informacyjny. Bibliotekarz Poznański” wydawanego przez ZO.

Do podstawowych osiągnięć w tym okresie zaliczyć należy stworzenie korzystnych warunków do współpracy całego środowiska, co zaznaczyło się m. in. większą niż do tej pory integracją w działaniu bibliotek i ośrodków INTE. W 1980 roku nastąpiła zmiana na stanowisku przewodniczącego Zarządu Okręgu. Przewodnictwo objął Stanisław BADON. Okres ten cechuje spadek aktywności społecznej, zawodowej wśród pracowników bibliotek, zwłaszcza pracowników bibliotek naukowych. Najniższy stan organizacyjny zanotowano w 1983 roku — 330 członków, a rok później w 1984 przekroczone już liczbę 400 członków. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich nie zostało zawieszona w okresie stanu wojennego w swej działalności, a biblioteki dalej prowadziły otwartą pracę, służąc społeczeństwu literaturą. W tym okresie przeprowadzono weryfikację, wydając członkom nowe legitymacje i eliminując znaczną liczbę członków, którzy przez lata nie opłacali składek.

W ostatnich trzech latach mimo trudnego okresu udało się podjąć i realizować wiele zamierzeń z zakresu problematyki merytorycznej działalności bibliotek, spraw szkoleniowych oraz zagadnień natury ogólnobibliotecznej. Dodać należy, że przyjęte w okresie poprzednim główne kierunki działalności wytyczają nadal sfery zainteresowania Stowarzyszenia. Podtrzymano nawiązane wcześniej kontakty i współpracę z władzami administracyjnymi i partyjnymi oraz innymi organizacjami, czego odzwierciedleniem było m. in. uczestnictwo przedstawicieli ZO w spotkaniu bibliotekarzy w Komitecie Centralnym Partii oraz ścisłe współdziałanie z Komitetem Środowiskowym Kultury w Poznaniu.

W sferze spraw szkoleniowych pozostawały także problemy kształcenia bibliotekarzy na poziomie wyższym i średnim. Zarząd Okręgu niejednokrotnie wyrażał zaniepokojenie sytuacją Instytutu Bibliotekarstwa i Informacji Naukowej podkreślając jego znaczenie nie tylko dla województwa w obecnych jego granicach, ale całego regionu. Podnoszono przy tym sprawę zapotrzebowania, jakie istnieje na absolwentów tych kierunków studiów, podkreślając, że należą do nielicznych, których absolwenci nie mają kłopotów z zatrudnieniem. W grudniu 1982 roku z inicjatywy ZO zorganizowano zebranie z udziałem zaproszonych gości poświęcone problemom kształcenia bibliotekarzy i dokumentalistów na poziomie wyższym i średnim oraz problemom kształcenia archiwistów. Zwrócono na nim szczególną uwagę na przypadkowy często dobór pracowników, dominację absolwentów szkół wyższych nad grupą techników bibliotecznych, gdy proporcje winny być odwrotne; brak w Poznaniu bibliotekarzy z wykształceniem średnim, brak jednolitego systemu kształcenia oraz podręczników z tego zakresu. Stwierdzono wówczas konieczność kształcenia bibliotekarzy i archiwistów na poziomie średnim. Zarząd przystąpił niezwłocznie do prac organizacyjnych nad uruchomieniem 2-letniego pomaturalnego studium bibliotekarstwa. Zakończyły się one sukcesem i od roku szkolnego 1984/85 zaczęło funkcjonować **Policealne Studium Bibliotekarstwa** powołane przez Kuratora Okręgu Szkolnego w Poznaniu.

Od samego początku Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich na terenie Wielkopolski stawiało sobie za cel integrację całego środowiska zawodowego, stworzenie platformy zbliżenia między bibliotekarzami pracującymi w różnego typu placówkach, w różnych regionach kraju, dysponującymi własnymi doświadczeniami, wprowadzającymi rozmaite formy pracy zawodowej i aktywności społecznej. Funkcja ta realizowana jest w formie spotkań ogniw statutowych SBP, wycieczek szkoleniowych, kursów, sesji i konferencji naukowych, imprez kulturalnych itd. Ważnymi narzędziami integracji środowiska są czasopisma fachowe. Wszystkie wydawane obecnie przez SPB czasopisma adresowane są do ogółu bibliotekarzy.

Alicja SKOWRON

Biblioteka Uniwersytecka
w Poznaniu

BIBLIOTEKI NAUKOWE POZNANIA

(Na wystawie w Bibliotece Uniwersyteckiej)

Od 25 lutego br. w gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu przy ul. Ratajczaka 38/40 czynna jest wystawa jubileuszowa „*Biblioteki naukowe Poznania w 40-leciu PRL*”. Równolegle w gmachu MBP im. E. Raczyńskiego, przy Placu Wolności 19, udostępniana jest zwiedzającym analogiczna ekspozycja prezentująca biblioteki publiczne, pedagogiczne, szkolne i zakładowe. Obu wystawom oraz sesji naukowej zorganizowanej pod hasłem „*Biblioteki poznańskie w 40-leciu PRL*” (która miała miejsce 26 lutego w Pałacu Działyńskich), patronuje Zarząd Okręgu Poznańskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Pierwsza ze wspomnianych ekspozycji prezentuje biblioteki szkół wyższych Poznania: Uniwersytecką, Akademii Ekonomicznej, Akademii Medycznej, Akademii Rolniczej, Politechniki Poznańskiej, Akademii Wychowania Fizycznego, Akademii Muzycznej oraz Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych, a także Bibliotekę Kórnicką PAN, Bibliotekę Instytutu Zachodniego i Bibliotekę Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz działalność Okręgu Poznańskiego SPB. Zgromadzone na wystawie materiały, zgodnie z założeniami organizatorów, obejmują powojenne dzieje bibliotek poznańskich, chociaż wiele z nich ma historię dłuższą, sięgającą początków naszego stulecia (Biblioteka Uniwersytecka — 1902 r.), a nawet XIX wieku (Biblioteka Kórnicka — 1817 r., Biblioteka PTPN — 1857 r.). Zwiedzając wystawę zapoznać się można poprzez fotogramy, teksty, tabele, wykresy itp. z funkcjonowaniem bibliotek Poznania, ich księgozbiorami i udostępnianiem, warunkami lokalowymi, a także działalnością informacyjną, naukową i dydaktyczną. Po szczególne biblioteki prezentują na niej własne wydawnictwa, opracowane z myślą o swych czytelnikach, jak drukowane katalogi, informatory oraz pomoce dydaktyczne przeznaczone do szkolenia studentów, jako użytkowników systemu bibliotecznego-informacyjnego. Ponadto eksponowane są wydawnictwa bibliofilskie, ekslibrisy bibliotek oraz informacje o ich uni-

kalnych zbiorach. Wystawa przybliży także sylwetki długoletnich, szczególnie zasłużonych dla bibliotek pracowników.

Księgozbiory bibliotek naukowych Poznania (liczące przeszło 5,7 mln wol.) stanowią ok. 11% wszystkich zbiorów bibliotecznych w Polsce, co stawia Wielkopolskę na znaczącym miejscu wśród ośrodków naukowych w kraju. Rocznie bibliotekom naukowym Poznania przybywa około 200 tys. wol. nowych nabytków. Biblioteki te posiadają łącznie ok. 6 tysięcy tytułów czasopism zagranicznych (w tym prawie 5 tys. tytułów z krajów kapitalistycznych). Trudności dewizowe ostatnich lat spowodowały znaczne ograniczenie zakupów książek i czasopism z drugiego obszaru płatniczego. Trudności te, odczuwane szczególnie dotkliwie w zakresie braku czasopism, są w pewnym stopniu łagodzone przez biblioteki bezdewizowej wymiany wydawnictw z różnymi ośrodkami naukowymi na całym świecie. Biblioteka Uniwersytecka, przodująca w tym względzie w skali kraju, posiada 1358 punktów wymiennych i otrzymuje rocznie tą drogą przeszło 10 tysięcy woluminów, w tym 3083 tytuły czasopism zagranicznych, co stanowi znaczną większość zagranicznych czasopism tej biblioteki.

Biblioteki naukowe udostępniają swe zbiory przede wszystkim przedstawicielom środowiska naukowego (liczba pra-

Tabela 1. Księgozbiory bibliotek naukowych Poznania

Biblioteka		UAM	Politechnika Poznańska	Akademia Medyczna	Akademia Ekono- miczna	Akademia Rolnicza	Akademia Muzyczna	Akademia Wych. Fiz.	PWSSP	Kórnicka	PTPN	Instytut Zachodni	Razem
Księgo- zbiór (vol.)													
Biblioteka Główna	1984	2 199 301	247 271	260 779	202 702	257 919	66 606	54 475	17 382	275 097	267 675	69 395	3 918 602
	1945*	575 471	6 600	8 053	27 611	16 132	9 608	3 200	2 687	74 034	75 000	13 200	811.596
wydawnictwa zwarłe		1 314 691	167 785	207 545	159 341	187 532	13 667	40 385	14 168	168 383	167 169	52 705	2 493 361
wydawnictwa ciągłe		572 538	53 434	46 323	28 293	54 076	681	6 181	507	62 937	74 167	16 207	915 350
zbiory specjalne		312 072	26 052	6 911	15 068	16 311	52 262	6 962	2 398	43 777	18 520	483	501 356
Wpływy roczne	1984	43 269	19 147	8 457	5 066	14 944	897	2 016	790	4 198	4 020	1 819	104 623
	1945*	5 216	8 867	4 144	3 879	4 898	700	1 800	b. d.	2 310	3 218	942	36 074
wpływy z egzem- plarza obowiązko- wego		14 571	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14 571
wpływy z kupna		8 646	17 090	b. d.	2 990	9 193	591	1 194	663	2 801	1 857	80	45 105
wpływy z darów		4 449	597	b. d.	527	5 152	203	109	127	312	287	263	12 026
wpływy z wymia- ny wydawnictw		9 508	1 460	b. d.	856	599	—	163	—	1 085	1 841	1 199	16 711
ilość punktów wymennych kra- jowych		180	59	25	78	82	—	—	—	95	87	46	
ilość punktów wymennych za- granicznych		1 178	74	5	57	132	—	43	—	96	600	236	
Stan księgozbioru sieci bibliotek		1 330 749	227 564	depozyty z BG	85 677	155 169	—	48 888	—	—	—	—	1 848 047
Księgozbiory glo- balne		3 530 050	474 835	260 779	288 379	413 088	66 606	103 363	17 382	275 097	267 675	69 395	5 766 649
Liczba studentów		10 677	4 959	3 126	3 755	6 284	440	1 932	467	—	—	—	31 640
Liczba nauczy- cieli akademickich		1 667	993	877	383	768	232	175	128	—	—	—	5 640
Liczba vol. w bi- bliotece Uczelni przypadająca na 1 studenta i naucz. akad.		285 97	79,8	65,1	69,7	58,6	99,1	49,0	29,2	—	—	—	

* lub pierwszy rok powojenny z którego zachowały się dane

Tabela 2. Udostępnianie zbiorów w bibliotekach naukowych Poznania

Biblioteka Główna Udostępnianie w skali roku (wól.)	UAM	Politechnika Poznańska	Akademia Medyczna	Akademia Ekono- miczna	Akademia Rolnicza	Akademia Muzyczna	Akademia Wych. Fiz.	PWSSP	Kórnicka	PTPN	Instytut Zachodni	Razem
Liczba zarejestrowanych czytelników	12 597	5 168	2 781	4 173	3 774	800	2 186	987	790	3 580	119	36 925
Wypożyczenia ogółem	331 908	192 882	44 087	126 831	76 782	16 989	48 775	28 917	26 038	36 139	b. d.*	939 348
Wypożyczenia na zewnątrz	141 000	48 526	19 098	27 557	44 698	14 719	18 625	18 628	1 279	13 015	4 346	332 863
Liczba wypożyczeń przypadająca na 1 czytelnika	26,3	37,3	15,8	30,4	20,3	21,2	22,3	39,4	32,9	10,1	b. d.	
Liczba miejsc w czytelnich	195	81	45	143	28	14	28	6	34*	20	24*	594
Wypożyczenia międzybiblioteczne	1 226	1 511	864	235	818	64	156	201	235	243	402	6 955

* wypożycz. w Inst. Zach. są rejestrowane łącznie z Biblioteką Kórnicką.

cowników nauki w Poznaniu wynosi przeszło 5200) oraz studentom (31 640). Wypożyczają rocznie około 2 mln woluminów, w tym przeszło pół miliona „do domu” i 1,5 mln woluminów w czytelniach, które dysponują łączną liczbą 1300 miejsc.

Biblioteki naukowe prowadzą szeroką działalność informacyjną opierając się na swych specjalistycznych księgozbiorach, przede wszystkim na rzecz jednostek macierzystych oraz środowiska naukowego i kulturalnego miasta i regionu. Organizatorami i animatorami informacji naukowej w systemach biblioteczno-informacyjnych uczelni są Oddziały Informacji Naukowej Bibliotek Głównych, lub inne wydzielone komórki prowadzące tę działalność. Zajmują się one także wykonywaniem i koordynacją prac wydawniczych, wystawienniczych i dokumentacyjnych, zwłaszcza w większych bibliotekach. Wszystkie biblioteki wyższych uczelni szkółą studentów pierwszych lat w zakresie korzystania ze zbiorów bibliecznych, a większość z nich prowadzi także zajęcia z informacji naukowej przeznaczone dla studentów starszych roczników oraz młodszych pracowników nauki.

Wyposażenie techniczne bibliotek jest zdecydowanie niewystarczające. Szczególnie uciążliwy dla użytkowników jest brak nowoczesnego sprzętu reprograficznego o dużej wydajności, który zapewniłby sprawne dostarczanie odbitek kserograficznych poszukiwanych publikacji, ułatwiając pracownikom nauki dostęp do najnowszej literatury światowej. Istniejąca aparatura jest mocno zużyta i w niewystarczającej ilości, więc wciąż przeciążona i często niesprawna. Niestety, dobre kserografy pochodzą w większości z drugiego obszaru płatniczego i zakup ich jest praktycznie niemożliwy ze względu na brak środków dewizowych. Biblioteki często borykają się także z kłopotami w zaopatrzeniu w podstawowy sprzęt, jak meble biblieczne czy nawet maszyny do pisania. Dostęp do komputera mają tylko biblioteki Politechniki Poznańskiej i Akademii Ekonomicznej.

Biblioteki naukowe Poznania zajmują łącznie 30 653 m² powierzchni, w tym powierzchnia magazynowa zajmuje 14 388 m², z czego połowa to magazyny za-

stępce, tj. adaptowane do celów bibliotecznych pomieszczenia (baraki, strychy, piwnice, korytarze itp.) często nie spełniające podstawowych wymagań stawianych magazynom bibliotecznym, takich jak zachowanie odpowiedniej temperatury, wilgotności itp. Są one także często rozproszone, oddalone od głównych ciągów komunikacyjnych. Wszystko to sprawia, że praca w nich jest ciężka i niewdzięczna, co w połączeniu z niewysokimi zarobkami powoduje częstą zmianę kadry pracującej w magazynach, zwłaszcza dużych bibliotek. Wpływa to niekorzystnie na sprawność udostępniania zbiorów i utrudnia kontakty z użytkownikami bibliotek. W skali miasta brakuje poznańskim bibliotekom naukowym ok. 15 000 m² powierzchni, w tym głównie dobrych magazynów. Właściwie tylko Biblioteka Akademii Medycznej dysponuje pomieszczeniami o odpowiedniej powierzchni uzyskanymi w roku 1984, oraz Biblioteka Politechniki Poznańskiej, która również w ostatnim roku otrzymała pomieszczenia dodatkowe o powierzchni ok. 900 m² (będące aktualnie w remoncie). Na pozytywne rozwiązanie kwestii lokalowej w budującym się gmachu Uczelni liczyć może także Biblioteka Akademii Ekonomicznej, niestety, budowa ta przeciąga się nadmiernie. Najtrudniejszą sytuacją lokalową ma największa biblioteka naukową Poznania — Biblioteka Uniwersytecka, która o rozbudowę swych magazynów walczy — bagatela — od 1928 roku, jak dotąd bez większych efektów. W Poznaniu nie ma ani jednej biblioteki, której gmach zostałby zbudowany po II wojnie światowej, zaprojektowany i wykonany z myślą o wymogach współczesnej biblioteki, a przecież w okresie powojennym zbiory bibliotek naukowych Poznania wzrosły siedmiokrotnie (!).

Przy gromadzeniu, opracowaniu i udostępnianiu zbiorów bibliotek naukowych miasta Poznania pracuje 561 pracowników merytorycznych, z których 375, tj. 66,8%, posiada wykształcenie wyższe, studia podyplomowe lub stopnie naukowe. W miarę swych możliwości, niejednokrotnie w trudnych warunkach i przy niewysokich płacach, starają się o jak najefektywniejsze funkcjonowanie swych bibliotek.

WSPÓŁPRACA MIĘDZY BIBLIOTEKĄ UNIWERSYTECKĄ W POZNANIU A NIEMIECKIM MUZEUM WOLNOMULARSKIM W BAYREUTH (RFN)

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu posiada jeden z największych, znanych zbiorów literatury masonskiej (wolnomularskiej). Zbiory te, zabezpieczone przez pracowników Biblioteki w Sławie Śląskiej, liczą około 80 tysięcy wol.

Na zbiory masonskie składają się:

— **Stare druki**, wśród nich wiele cennych dzieł masonów i ich przeciwników. Drukiem najwartościowszym jest pierwodruk tzw. Konstytucji Andersona podającej podstawowe zasady moralne i organizacyjne masonerii.

— **Nuty i śpiewniki masonskie**.

— **Druki z XIX i XX wieku** — encyklopedie, bibliografie, dzieła literackie masonów, publikacje z zakresu historii masonerii, etyki, filozofii i symboliki masonskiej, statuty łóż masonskich, księgi rytów, czasopisma masonskie oraz spisy członków łóż masonskich.

Przeważająca część masoników tego zbioru to druki w języku niemieckim i francuskim. Druków polskich nie ma w tym zbiorze prawie wcale.

Druki masonskie Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu są od 1959 roku wydodrębnioną częścią zbioru z własnym katalogiem i inwentarzem. Od 1981 roku ich opracowaniem zajmuje się specjalna komórka Biblioteki — Samodzielna Sekcja Zbiorów Masonskich.

Do zbiorów włącza się 3 egzemplarze każdego druku masonskiego. Dwa następne egzemplarze są przeznaczona do „zależnego” zapasu dubletów masonskich. Pozostałe egzemplarze druków przeznaczone są do zbioru dubletów wymiennych. W najbliższym czasie rozpocznie się prowadzenie wymiany na inne druki masonskie z innymi bibliotekami polskimi i zagranicznymi. W wymianie tej będzie obowiązywała zasada w przybliżeniu równej wartości bibliofilskiej druku lub grupy druków.

W latach 1959—1981 opracowano 29 tys. wol. — przeciętnie 1,2 tys. wol. rocznie. W ciągu trzech lat pracy Samodzielnej Sekcji Zbiorów Masonskich opracowano

9,5 tys. wol., przeciętnie ponad 3 tys. wol. rocznie. Do końca 1984 roku opracowano:

— starych druków 836 dzieł w 914 wol.

— książek i broszur XIX i XX w. 11 694 dzieła w 12 431 wol.

w tym:

a) 1801—1945 11 585 dzieł w 12 318 wol.

b) po 1945 109 dzieł w 113 wol.

— czasopisma XIX i XX w. 3074 egzemplarze w 25 200 rocznikach

w tym:

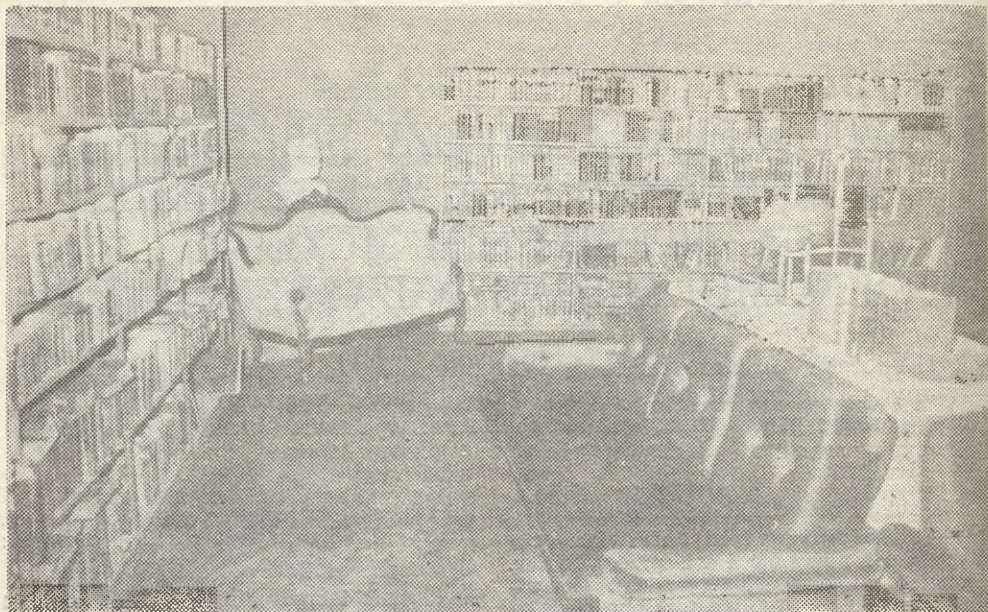
a) 1801—1945 3061 egzemplarze w 24 129 rocznikach

b) po 1945 12 egzemplarzy w 71 rocznikach.

Katalog alfabetyczny druków masonskich posiada dwa ciągi — starych druków i druków nowych. Katalog rzeczowy rejestruje w swoich działach wszystkie opracowane druki masonskie.

Biblioteka Uniwersytecka zlokalizowała swoje zbiory masonskie w otwartej w czerwcu 1984 r. Filii w Ciężeniu k/Słupcy. Znajdują się tam wszystkie zbiory opracowane i część nieopracowanych. Pozostałe zbiory nieopracowane przewozi się sukcesywnie do Ciężenia. W Ciężeniu znajduje się również zdublowany katalog zbiorów masonskich. Filia Biblioteki Uniwersyteckiej w Ciężeniu mieści się w osiemnastowiecznym byłym pałacu biskupów poznańskich. Pałac otacza dziesięciohektarowy park angielski położony na spadającej do Warty skarpie. W pałacu znajduje się, obok pomieszczeń magazynowych, sala konferencyjna i pokoje gościnne na 16 osób. Filia pełni również funkcję uczelnianego domu pracy twórczej, pozostającego w administracji Biblioteki Uniwersyteckiej. Pozwala to na wykorzystanie pomieszczeń aktualnie nie wykorzystanych przez czytelników Filii.

Czytelnia Filii Biblioteki Uniwersyteckiej w Ciążeniu (w trakcie organizacji)

Ambicją Biblioteki Uniwersyteckiej jest, by jej zbiory masońskie stały się poważnym warształem badań problematyki wolnomularstwa dla uczonych polskich i zagranicznych. Stąd też bierze się duże zainteresowanie Biblioteki dla możliwości nawiązania kontaktów z bibliotekami i ośrodki zagranicznymi posiadającymi podobne zbiory. Z uwagi na głównie niemieckojęzyczny charakter zbiorów masońskich Biblioteki największą uwagę przywiązywano do kontaktów z bibliotekami Republiki Federalnej Niemiec. Instytucją najbardziej odpowiednią do nawiązania współpracy było Niemieckie Muzeum Wolnomularskie w Bayreuth.

Niemieckie Muzeum Wolnomularskie w Bayreuth powstało w 1902 roku. Obok działu muzealnego posiadało od początku istnienia bibliotekę gromadzącą druki masońskie. Dyrektorami Muzeum byli wybitni bibliotekarze i bibliografowie m. in. dr Bernard BEYER, autor kontynuacji bibliografii masońskiej A. WOLFSTIEGA.

Lata władzy hitlerowskiej w Niemczech przyniosły zbiorom zgromadzonym w Bayreuth wielkie straty. Hitlerowcy nienawidzili wolnomularzy jako przedstawicieli tendencji liberalnej w Niemczech. W latach 1933–1935 rozwiązały wszystkie organizacje wolnomularskie jakie do tej pory działały w Niemczech. Zbiory biblioteczne Muzeum w Bayreuth uległy rozproszoniu a ze zbiorów muzealnych hitlerowcy urządzili muzeum antymasońskie.

Po wojnie przystąpiono do odbudowy

Muzeum i biblioteki. W wyniku wyszukiwania rozproszonych na terenie RFN zbiorów i zakupów antykwarycznych odbudowano zbiory biblioteki Muzeum Wolnomularskiego liczące obecnie 12 tys. książek i czasopism oraz 25 tys. roczników spisów członków łóż masońskich w Niemczech. Obok działu muzealnego i bibliotecznego powołano również dział archiwalny. Obecnie biblioteka Niemieckiego Muzeum Wolnomularskiego jest najpoważniejszym zbiorem literatury masońskiej w RFN i liczącym się zbiorem tej literatury w skali europejskiej. Dążeniem tej biblioteki jest nawiązanie współpracy z każdą instytucją posiadającą większe zbiory literatury masońskiej a zwłaszcza niemieckiej.

Do 1981 roku zbiory masońskie Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu nie były znane w Europie. Pierwsze i niedokładne wzmianki w literaturze pojawiły się w 1983 roku. Po nawiązaniu dorywczej korespondencji na początku 1984 roku dyrektor Niemieckiego Muzeum Wolnomularskiego dr Herbert SCHNEIDER, równocześnie kierujący działem bibliotecznym Muzeum, wyraził chęć odwiedzenia Poznania. Po ożywionej wymianie korespondencji dyr. Schneider przybył do Poznania w dniu 1 października 1984 r. Towarzyszył mu członek Rady Zarządzającej Muzeum p. Hans HINTERLEITNER. W czasie pięciodniowego pobytu w Poznaniu goście poznali pracę Samodzielnej Sekcji Zbiorów Masońskich, zapoznali się z katalogami masoników a także odwiedzili

Ciążeń. Rezultatem wizyty gości z Bayreuth było ustalenie zasad współpracy ujętych w protokole podpisanym w dniu 4 października 1984 r. przez dyrektora Niemieckiego Muzeum Wolnomularskiego dr. Herberta Schneidera oraz dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu dr. Zdzisława Szkutnika.

Protokół przewiduje wymianę publikacji masońskich i masonerii dotyczących bieżąco ukazujących się w obu krajach. Biblioteka Uniwersytecka gwarantuje Bibliotece Niemieckiego Muzeum Wolnomularskiego pierwszeństwo w międzynarodowej wymianie dubletów masońskich w języku niemieckim, na które nie zgłoszą zainteresowania biblioteki polskie. W zamian za to będzie otrzymywała dublety publikacji masońskich, które ukazały się w latach 1945—1983. Ponadto protokół przewiduje

wymianę usług reprograficznych oraz wymianę informacji naukowych dotyczących badań nad masonerią. Przewidziano również możliwość corocznego wyjazdu pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej do Bayreuth oraz pracowników Niemieckiego Muzeum Wolnomularskiego do Poznania i Ciążenia na miesięczne (dla jednej osoby) lub dwutygodniowe (dla dwóch osób) staże naukowe.

Nawiązanie współpracy między Biblioteką Uniwersytecką w Poznaniu a Niemieckim Muzeum Wolnomularskim w Bayreuth obie strony oceniają bardzo wysoko. Współpraca ta przyniosła Bibliotece Uniwersyteckiej widoczne efekty. Większość powojennych druków dotyczących masonerii, które znalazły się w zbiorach masońskich Biblioteki, pochodzi właśnie z wymiany z Bayreuth.

Alojzy TUJAKOWSKI

SPOTKANIE POD ZNAKIEM „BIAŁEGO KRUKA” (ze słonecznikiem)

Historyczny Lublin stał się ostatnio siedzibą Zjazdu Bibliofilów Polskich (16—17 marca 1985 r.) „nieszkodliwej”, jak to określono w wywidzie radiowym, grupy hobbystów, miłośników książki i ekslibrisu. Ruch bibliofilski jest, między innymi, specyfiką bibliotekarską, dlatego godzi się poświęcić mu kilka uwag i refleksji na łamach „Bibliotekarza”.

Na wstępie słów kilka pod adresem uroczych gospodarzy Zjazdu. Tak serdeczną i przyjacielską atmosferę mogli stworzyć tylko ludzie mający w sobie ogromne zasoby wzajemnej życzliwości, koleżeństwa, przekazywanych przez pp. Marię i Henryka GAWARECKICH, głównych współorganizatorów Zjazdu i „kompanię” wspaniałych Komilitonów spod znaku „Białego Kruka” — i to ze słonecznikiem, jako że działo się to wszystko w mieście, które tak piękne herbowe znaki sobie przybrało. Trudno oczywiście wymienić wszystkich czynnych „Braci”, którzy dwoili się i troili, by sprostać zadaniom gospodarzy spotkania.

Meritum Zjazdu zasadało się na niezwykle interesującej prelekcji dr Mieczysława ROKOSZA „O istocie bibliofilstwa”, uzupełnionej esejem prof. Aliny ALEKSANDROWICZ o nieznaną komedii Marii

Wirtemberskiej i historycznym szkicu prezesa mgr. inż. Henryka GAWARECKIEGO o bibliofilstwie na Lubelszczyźnie.

Programowe wystąpienie dr. ROKOSZA przywoływało w pamięci zebranych najważniejsze aspekty zamięłowań bibliofilskich — nie tylko jako „nieszkodliwych” zainteresowań indywidualnych niewielkiej grupy ludzi, którzy swoje pasje życiowe kierują pod adresem druku i książki jako niezbędnego, ich zdaniem, elementu osobistej kultury. Na szczególną jednak uwagę zasługiwały wypowiedzi prelegenta i stwierdzenia jakie pożytki może i powinno przynosić bibliofilstwo w społecznym ruchu ludzi dobrej woli, którzy mogą inicjować wiele cennych akcji związanych z książką, nie tylko w skali kraju. Opinie te znalazły swój wyraz w bardzo ciekawej dyskusji zainicjowanej przez znakomitego erudyte w zakresie książki i dru-

karstwa, kol.R. TOMASZEWSKIEGO z Warszawy, który przedstawił zarówno ogrom potrzeb w dziedzinie opieki nad książką polską, jak i zaprezentował zarys gigantycznej, w stosunku do naszych obecnych warunków, inicjatywy powołania Fundacji opieki nad książką i podnoszeniem poziomu edytorskiego w oparciu o współpracę z zagranicą, przy współudziale wszystkich zainteresowanych instytucji i środowisk.

Na tle pozytywnych, pełnych troski o przyszłość polskiego drukarstwa i edytorstwa wypowiedzi niemilym zgrzytem stała się, w moim odczuciu, relacja radia lubelskiego i niefrasobliwe stwierdzenie reporterskie o beztroskiej zabawie, jakiej oddają się miłośnicy książek, gromadząc według swego upodobania ozdobne druki i bibliofilskie drobiazgi. Należy chyba z całą odpowiedzialnością stwierdzić, że ta kolekcjonerska jakoby pasja ma głębsze podłoże oparte na społecznym przeciwdziałaniu wszystkim złym przejawom wynaturzeń, jakie niestety w świecie książki tak szybko u nas narastają. Właściwym celem bibliofilstwa jest właśnie społeczna

pomoc Państwa w opiece nad książką. Mieliśmy niejednokrotnie dowody ogromnej troski Państwa o losy książki w naszym kraju, że wspomnieć można choćby pierwszy dekret o opiece nad książką z 1946 roku, czy wywołaną ustawę o bibliotekach i zbiorach bibliotecznych z 1968 roku i wiele innych podejmowanych ze strony Państwa działań, by chronić najcenniejszy dorobek narodowy, jakim jest książka polska. W tej ogólnonarodowej akcji niezbędna jest pomoc całego społeczeństwa, a znaczącą rolę w tym ruchu może i powinno odegrać to właśnie „niefrasobliwe” bibliofilstwo w okresie deprecjonowania książki, nasilających się faktów kupczenia książką, fali spekulacji drukiem, który stał się u nas „towarem” deficytowym”. Przypomnienie narastających problemów związanych z książką w gronie ludzi jej oddanych będzie niewątpliwie czynnikiem mobilizującym, by w różnych środowiskach na terenie kraju podejmować określone działania społeczne na rzecz książki polskiej i zachowania z takim trudem utrzymanej spuścizny piśmienniczej.

Elżbieta SZYMIŁOWA

Miejska Biblioteka Publiczna
im. E. Raczyńskiego w Poznaniu

NA MARGINESIE KRAKOWSKIEJ AUKCJI ANTYKWARYCZNEJ

Jako obserwatorka i uczestniczka wielu licytacji książek z zainteresowaniem wzięłam do ręki Katalog 57 Krakowskiej Aukcji Antykwarycznej, mającej się odbyć w dniach od 4—7 marca 1985 roku.

Wśród druków XIX- i XX-wiecznych zwróciłam szczególną uwagę na wydawnictwa wielkopolski — dotyczące regionu, książki związane z historią i kulturą (poszukiwane przez czytelników, zwłaszcza studentów), których brak w księgozbiorze Biblioteki lub znajdują się w niej w niewystarczającej ilości egzemplarzy. Ponadto zainteresowały mnie tytuły związane z życiem i twórczością Kazimierzy IŁŁAKO-WICZÓWNY, Józefa Ignacego KRASZEWSKIEGO oraz Henryka SIENKIEWICZA, pisarzy, których kolekcje są nieodłączną częścią naszych zbiorów. Zachwycona obecnością starodruków, zwłaszcza poznańskich, postanowiłam powalczyć o nie, jak również o wydawnictwa kartograficzne; do tego zachęciły mnie uzupełniające katalog odbitki kserograficzne niektórych kart tytułowych. Wśród czasopism znalazły się również godne uwagi wydawnictwa, w tym także poznańskie. W sumie uznałam katalog za najciekawszy spośród ostatnio przeglądanych.

Pierwszy kontakt z książkami będącymi przedmiotem licytacji w przededniu aukcji dał przedsmak atmosfery tej interesującej imprezy i nadzieję na uzupełnienie zbiorów bibliotecznych. Licznie przybyli miłośnicy książek mieli okazję stwierdzić, że prezentowane wydawnictwa są nie tylko bardzo wartościowe lecz wiele z nich zachwyca szatą zewnętrzną i stanem zachowania.

Przez niespełna trzy dni trwał maraton aukcyjny, podczas którego temperatura podniosła się w miarę wzrostu licytowanych sum. Dodatkowo atmosferę zagęszczała wypełniona po brzegi sala, co utrudniało pracę licytatorowi, bardzo sprawnie działającemu w tak trudnych warunkach.

Plony mojej pracy (zważywszy możliwości) określiłabym jako zadowolające. Ograniczona nie tyle pulą finansową ile zdrowym rozsądkiem zakupiłam sporo cennych pozycji — rzadkich i poszukiwanych przez Bibliotekę — druków poznańskich i innych wydawnictw o konkretnym przeznaczeniu, zresztą za niemałą kwotę. Nabyłam m. in. jedno z licznych wydań „Marii” Antoniego MALCZEWSKIEGO, której rękopis znajduje się w naszych zbiorach. Z wzrastającym niezadowolaniem musiałam zrezygnować z absurdalnie wysoko licytowanych druków, podbieranych w niezrozumiały dla mnie sposób przez biblioteki (wśród nich z niektórych mniejszych ośrodków), dla których np. poznańskie druki będą tylko drogo kupionymi książkami, niekoniecznie tam właśnie poszukiwanymi. Z mniejszym zdziwieniem obserwowałam zbieraczy, dysponujących prywatnymi funduszami, którzy z bliskim w oku oglądali licytowane książki.

To — jak sądzę — prawdziwi miłośnicy.

Jednakże hazard za państwowe pieniądze, nieliczenie się z wydatkami, nieomal chwalenie się ilością posiadanych pieniędzy nie licuje ze skromnością bibliofila i bibliotekarza.

W ciągu ostatnich lat powstało i rozwinęło się szereg nowych bibliotek i ośrodków kultury, które niekiedy zamiast tradycji posiadają wygórowane ambicje podparte możliwościami finansowymi.

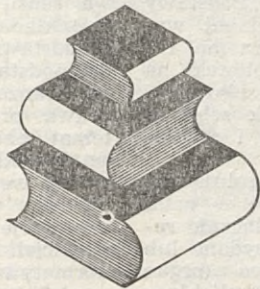
Podczas jednej z wycieczek szkoleniowych zapytałam bibliotekarkę szczyjącą się nabytkami o sens zakupu na aukcji pewnego starodruku. Odpowiedź brzmiała: abyśmy mogli państwu pokazać i pochwalić się bogactwem naszych zbiorów. Obawiam się, że cel ten przyświecał niektórym z obecnych na aukcji.

Ponieważ w naszych warunkach tak trudno nieraz o porozumienie należałoby podjąć odgórnie pewne decyzje i ustalić, kto, poza Biblioteką Narodową i Biblioteką Jagiellońską ma jeszcze prawo pierwokupu. Moim zdaniem — biblioteki regionalne — w stosunku do książek, które ukazały się na danym terenie lub w widoczny sposób z nim się wiążą.

W ciężkich zmaganiach o starodruki spotkało mnie niepowodzenie. Najbardziej żałowałam poznańskich druków, wykupionych przez Bibliotekę Narodową i Bibliotekę Jagiellońską oraz innych potentatów finansowych. Za szczęśliwy traf uznałam zakup świetnych acz drogich map, które uzupełniają tak już bogate zbiory kartograficzne. Niestety, podczas licytacji czasopism szczęście mi nie dopisało. Zrezygnowałam z ubiegania się o brakujące tomy Rocznika Gdańskiego, widząc podniesione ręce przedstawicieli bibliotek północnej Polski; niestety, zabrakło mi siły przebicia na przelicytowanie niektórych czasopism poznańskich. A szkoda.

Obecnie z satysfakcją oglądam zakupione wydawnictwa mając świadomość, że aukcja jest dla bibliotek tej rangi co reprezentowana przeze mnie jedna z niewielu okazji do wzbogacania zbiorów lub uzupełniania ich tytułami, które zaginęły. Należałoby jedynie poczynić pewne zmiany w jej organizacji, zgodnie ze zdrowym rozsądkiem i interesem społecznym.

100 LAT TCL
EX LIBRIS
WOJEWÓDZKIEJ

BIBLIOTEKI
PUBLICZNEJ
W POZNANIU

Krystyna BABIAK

Instytut Bibliotekoznawstwa
i Informacji Naukowej UAM

PODSTAWY PRAWNE ORGANIZACJI BIBLIOTEK SZKÓŁ WYŻSZYCH

Problematyka organizacyjno-prawna bibliotek poruszana jest w literaturze fachowej raczej marginesowo i bardzo ogólnie. Jedynym szerszym opracowaniem, lecz w pewnym zakresie już nieaktualnym jest praca zbiorowa pod red. B. Olejniczaka „Organizacja i administracja bibliotek”, wydana w 1964 r. (a właściwie rozdz. I tej pracy). J. Wołocz autor pracy „Organizacja biblioteki i kierowanie jej działalnością” jeden z podrozdziałów zatytułował „Podstawy prawne działalności bibliotek”, ale niestety, w całości pracy (114 stron) zajmuje on zaledwie jedną stronę druku. Sprawą prawną podstaw organizacji pracy bibliotek szkół wyższych zajmowało się dotąd wycinkowo dwóch autorów¹. Ostatni zbiór przepisów prawnych dla bibliotek naukowych i fachowych sięga roku 1968², co jest istotnym mankamentem w przestrzeganiu i znajomości przepisów przez pracowników bibliotek.

K. Ewicz autor rozdziału pt. „Podstawy prawno-organizacyjne” wspomnianej wyżej monografii podzielił akty prawne, regulujące organizację każdej biblioteki na akty ogólne, jak biblioteczne prawo państwowe i akty szczegółowe, jak schemat organizacyjny, regulamin pracy i regulaminy dla czytelników.

Z takim podziałem norm regulujących organizację bibliotek trudno się w pełni zgodzić, jako że prawem są wyłącznie reguły zachowania się (normy) wydane lub usankcjonowane przez państwo (organ państwowy), stanowiące wyraz woli klasy panującej i zagwarantowane siłą przymusu państwowego³. Głównym źródłem prawa w znaczeniu formalnym są akty normatywne (prawne), tzn. zawierające prze-

pisy prawne wydane przez odpowiednie organy państwa. W ramach systemu prawnego obowiązującego w naszym państwie istnieje hierarchia norm prawnych, tzn. że jedne z nich mają moc prawną wyższą, inne są im podporządkowane — w zależności od aktu prawnego, w jakim są one zawarte i organu państwa, który go wydał. Przy czym, akty normatywne niższego rzędu nie mogą naruszać norm o wyższej mocy prawnej. Aktami prawnymi w interesującym nas zakresie są: ustawy, rozporządzenia Rady Ministrów i poszczególnych członków rządu, zarządzenia oraz ewentualne statuty szkół wyższych, na których opierają się akty niższego rzędu, regulujące funkcjonowanie bibliotek. W doktrynie prawa część autorów neguje normatywny charakter tych aktów niższego rzędu, czyli wewnątrzzakładowych⁴. Prowadzi to T. Zielińskiego do stwierdzenia, iż w żadnym wypadku źródłem prawa sensu stricto nie są akty tworzone w zakładach pracy⁵. Odmienną koncepcję przedstawia m. in. J. Jończyk, który widzi podstawy do odróżnienia powszechnego, branżowego i zakładowego (lokalnego) prawa pracy⁶. Wydaje się, iż spór na temat charakteru prawnego norm wewnątrzzakładowych z pozoru tylko ma charakter werbalny. Zajęcie określonego stanowiska w tym sporze ma swoje konsekwencje praktyczne. Większość przedstawicieli doktryny prawa pracy uznaje normatywność reguł wewnątrzzakładowych⁷.

Wśród aktów prawnych regulujących organizację bibliotek akademickich na czoło w hierarchii źródeł wysuwa się ustawa. Przy czym podstawowe znaczenie dla

funkcjonowania bibliotek, w tym także uczelnianych ma ustawa z 9 IV 1968 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 12, poz. 63). W art. 17 pkt. 2 tej ustawy wymieniono zróżnicowane i wielostronne funkcje bibliotek naukowych, nie wdając się jednak w ustalenia definicji biblioteki naukowej. Biblioteki wyszczególnione w pkt. 3 art. 17, a wśród nich biblioteki, co do których stosuje się przepisy o szkolnictwie wyższym, są bibliotekami naukowymi z mocy samego prawa. W postanowieniach art. 12 i 13 ustawy zaznaczono wyraźnie elementy organizacyjne i funkcjonalne bibliotek, które decydują o zaliczeniu odpowiednich bibliotek do poszczególnych sieci. Oprócz wspomnianej ustawy podstawowym aktem prawnym regulującym działalność bibliotek szkół wyższych jest Ustawa z 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 14, poz. 113 z późniejszymi zmianami) wraz z rozporządzeniem wykonawczym do ustawy, a mianowicie Rozporządzeniem Rady Ministrów z 19 IX 1983 r. w sprawie warunków zatrudnienia oraz zasad awansowania dyplomowanych bibliotekarzy i dyplomowanych pracowników dokumentacji naukowej w szkołach wyższych (Dz. U. Nr 57, poz. 256) oraz zarządzeniem Nr 18 Ministra Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki z 26 V 1984 r. w sprawie przeprowadzania państwowego egzaminu bibliotekarskiego oraz państwowego egzaminu z informacji i dokumentacji naukowej.

W odniesieniu do bibliotek uczelnianych nowa ustawa o szkolnictwie wyższym wylicza ich zadania w innej kolejności niż pod rządem starej ustawy z 1958 r., co odpowiada rzeczywistym ich obowiązkom (zadania usługowe, naukowe, dydaktyczne). Wskazano też po raz pierwszy na ich funkcję — jako Ośrodka informacji naukowej⁸. Nieco inaczej w nowej ustawie ustalono pozycję dyrektora biblioteki, który ma obecnie zasiadać w senacie wyłącznie z głosem doradczym, co zresztą spotkało się już z uzasadnioną krytyką⁹.

Ustawa też po raz pierwszy mówi o organie nazwanym „rada biblioteczna”, o której tylko stwierdza, iż „skład rady bibliotecznej i tryb jej powoływania określa statut szkoły”. Przewodniczącym jej zostaje dyrektor biblioteki, chyba że statut stanowi inaczej. Wydaje się, iż zbyt lakonicznie odniesiono się w ustawie do organizacji tegoż organu.

Postanowienia art. 65 ustawy są również zbyt lakoniczne i niespójne w świetle art. 32 ust. 3, gdyż w pierwszym przypadku mówi się, iż dyrektor biblioteki jest organem kierującym wraz z radą biblioteczną, zaś w drugim jest mowa o nadzorowaniu działalności systemu biblioteczno-informacyjnego. Rada biblioteczna zaś nie jest organem kolegialnym szkoły, co wy-

nika z art. 33 ust. 1 ustawy, ani też organem wewnątrzbibliotecznym. Ale kompetencje jej przekraczają ramy biblioteki głównej, a dotyczą całego systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni.

Osobnym problemem jest kwestia określenia stanowiska bibliotekarzy dyplomowanych, dyplomowanych pracowników informacji naukowej, pracowników służby bibliotecznej i dokumentalistów służby informacji naukowej, inaczej niż w innych bibliotekach i ośrodkach informacji naukowej¹⁰.

Rozwiązaniem a jednocześnie uszczegółowieniem postanowień niektórych artykułów ustawy jest statut Uczelni¹¹. Statut zgodnie z art. 27 ustawy określa wewnętrzną strukturę i organizację szkoły oraz rodzaj wchodzących w jej skład jednostek organizacyjnych. Art. 32 ust. 3 ustawy stwierdza, iż nadzór nad działalnością systemu biblioteczno-informacyjnego normuje dyrektor biblioteki w zakresie ustalonym w statucie. Również biblioteki tegoż systemu tworzy, przekształca i znosi się w trybie przewidzianym przez statut (ust. 4, art. 32). Statut też określa tryb dokonywania wyboru dyrektora biblioteki (art. 52, ust. 1 ustawy).

Statut daje podstawę prawną regulacji wszystkich przepisów niższego rzędu, do których należy schemat organizacyjny, regulaminu pracy i regulaminy porządkowe. W większości bibliotek ustalenie na jednostki organizacyjne jest koniecznością, która zabezpiecza celowość prac i ich szarmonizowanie.

Schemat organizacyjny zaś¹² w większości bibliotek akademickich nie stanowi samodzielnego aktu, lecz najczęściej stanowi część składową regulaminu bibliotek lub jego załącznik¹³.

W każdym regulaminie przewiduje się istnienie danej instytucji lub nakreśla się jej kształt organizacyjny w zasadniczych zrzębach, a w szczegółach zagadnienia te normują akty wykonawcze poszczególnych instytucji lub jej komórek organizacyjnych. Nie ma bowiem jednolitej regulacji norm wewnątrzskładowych bibliotek szkół wyższych, dlatego w niniejszym opracowaniu mogą się odwoływać tylko do korzystnych przykładów.

I tak aktualnie obowiązujący statut Uniwersytetu im. A. Mickiewicza¹⁴ tylko w dwóch rozdziałach zajmuje się organizacją pracy biblioteki. W rozdziale XII zatytułowanym „Zasady i tryb wyboru przedstawicieli do rady bibliotecznej i rady wydawniczej” oraz w rozdziale XIV zatytułowanym: „System biblioteczno-informacyjny Uniwersytetu”.

§ 9 Statutu stwierdza, iż pozawydziałową jednostką Uniwersytetu jest m. in. Biblioteka Uniwersytecka. Dalej w § 66 podkreśla, iż organami kierującymi biblio-

teką są rada biblioteczna i jej dyrektor. W następnym przepisie (§ 67) zakreśla zadania rady bibliotecznej. Wśród ogółu zadań na szczególne podkreślenie zasługuje prawo uchwalania dalszych przepisów dotyczących organizacji biblioteki, a mianowicie regulamin udostępniania i korzystania ze zbiorów, podejmowanie uchwał, a także uchylanie i zawieszanie poleceń i zarządzeń dyrektora biblioteki sprzecznych z ustawą, statutem lub regulaminem. Dalsze paragrafy (§ 68—70) dotyczą składu rady oraz zadań dyrektora biblioteki.

We wspomnianym już rozdziale XIV nadesłone są zadania systemu biblioteczno-informacyjnego oraz nadzoru i koordynacji działań całego systemu.

Innym typem formalizowania jednostek organizacyjnych (norm) biblioteki są regulaminy. O ile zadaniem statutu jakiegokolwiek instytucji jest przedstawienie roli poszczególnych komórek w ramach większej całości organizacyjnej, o tyle regulamin zawiera normy postępowania obowiązujące w danej jednostce organizacyjnej.

Regulamin organizacyjny¹⁵ jest opracowany jako oddzielne zarządzenie, bądź stanowić może część składową ogólnego regulaminu wewnętrznego. Ujmuje on opisowo w formie przepisów strukturę biblioteki przez wyliczenie wszystkich jednostek organizacyjnych oraz określenie zadań i czynności każdej z nich. Ponadto zawiera przepisy dotyczące kierownictwa biblioteki, zależności służbowych, zadań biblioteki, gospodarki finansowej biblioteki i innych zagadnień organizacyjnych. Schemat organizacyjny i regulamin powinny być całkowicie zgodne ze sobą i są najczęściej zatwierdzane przez władze nadzorcze biblioteki (głównie rektora macierzystej uczelni).

Analizując istniejący stan można stwierdzić, iż w większości bibliotek uczelnianych opracowano wyłącznie regulamin organizacyjny bez osobowego schematu organizacyjnego, co nie wydaje się słuszne. Tymczasem strukturę organizacyjną biblioteki winien określać schemat organizacyjny uzupełniony jego opisowym rozwinięciem, zwanym właśnie regulaminem organizacyjnym czy też w innych typach bibliotek — podziałem czynności¹⁶.

Jak wspominałam już wyżej, nomenklatura regulaminów organizacyjnych bibliotek szkół wyższych może być różna. I tak regulamin Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu zatytułowany jest „Regulamin sieci bibliotek Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu”. Zawiera on przepisy dotyczące zadań i zakresu działania sieci bibliotek, organizacji pracy sieci bibliotek, struktury i organów Biblioteki Głównej oraz pracowników sieci. Ostatni przepis (§ 35) tegoż regulaminu brzmi następująco: „Instrukcje wewnętrzne normu-

jące przebieg dokumentacji oraz metody pracy w poszczególnych komórkach organizacyjnych sieci bibliotek wprowadza dyrektor Biblioteki Głównej”. A więc oprócz wymienionych wyżej aktów prawnych funkcjonowanie biblioteki regulują ponadto różnego rodzaju instrukcje służbowe (okólniki, wytyczne, polecenia służbowe). Mają one różny charakter: albo wyjaśniają obowiązujące przepisy i stanowią rodzaj instruktażu, albo zawierają polecenia służbowe czy też ustalają w sposób ogólny pewne zadania dla całego zespołu lub jego części¹⁷.

W tym miejscu wypada wymienić, stosowane jednak nader rzadko, tzw. normy ekonomiczne, czyli normy pracy ustanowione w procesie normowania pracy¹⁸. Podstawą dla ich ustalenia musi być rzetelna analiza elementów organizacyjnych i technicznych pracy oraz możliwości psychofizycznych ludzi. Przy czym normy mogą być ustalone tylko dla takich czynności, w których można wyrazić liczbowo uchwycić zależności pomiędzy nakładem pracy a osiągniętym efektem.

Sformułowaniu ulega nie tylko model całej instytucji (biblioteki), lecz również poszczególne stanowiska w jej obrębie. Oznacza to, że w drodze przepisów ustala się zakres zadań związanych z danym stanowiskiem pracy. I tak np. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu zakres zadań poszczególnych pracowników reguluje „Karta stanowiska pracy”, która oprócz postanowień ogólnych (dane osobiste, nazwa stanowiska pracy, jednostka organizacyjna, bezpośredni zwierzchnik) zawiera przedmiot i zakres działania, podstawowe stałe zadania, ważniejsze powtarzalne czynności, uprawnienia szczególne oraz odpowiedzialność. Podobnie regulują te sprawy inne biblioteki akademickie.

Oprócz regulaminu organizacyjnego i różnego rodzaju instrukcji służbowych działalność biblioteki normują regulaminy korzystania ze zbiorów. Regulamin taki zawiera przepisy dotyczące form udostępniania zbiorów, określa podmioty posiadające prawo korzystania ze zbiorów, prawa i obowiązki użytkowników, rodzaje wypożyczeń oraz ograniczenie możliwości korzystania ze zbiorów biblioteki itp.

Forma i nazwa regulaminów korzystania ze zbiorów też jest różna. Jest to niekiedy tylko „informacja o bibliotece głównej”, jak np. w przypadku Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, bądź też stanowi część składową regulaminu organizacyjnego, jak np. w Bibliotece Głównej Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu. W przepisach regulaminu bardziej lub mniej drobiazgowo¹⁹, w zależności od postanowień dykcji w tej sprawie — normowany jest zakres zobowiązań i odpowiedzialności użyt-

kowników biblioteki, np. w Regulaminie zewnętrznym Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego określono prawo korzystania ze zbiorów z obowiązkiem uiszczenia kaucji.

Bardziej szczegółowo porządek wewnętrzny w każdym zakładzie pracy, a więc i bibliotece, a także obowiązki zakładu pracy i pracownika, określone są w regulaminie pracy. Szczegółowy tryb uchwalania regulaminów pracy, podawania ich do wiadomości pracowników oraz ich treść na podstawie delegacji zawartej w art. 104 kodeksu pracy²⁰ reguluje rozporządzenie Rady Ministrów z 20 XII 1974 r. w sprawie regulaminów pracy oraz zasad usprawiedliwiania nieobecności w pracy i udzielania zwolnień od pracy (Dz. U. Nr 49, poz. 299, Dz. U. z 1975 r. Nr 27 poz. 141, Dz. U. z 1976 r. Nr 35 poz. 209). Regulamin ten wywołuje zawsze skutki prawne ex lege, gdy spełnione są wymagania przewidziane w ustawie, a nie dopiero z mocy jakiegoś porozumienia stron.

W bibliotekach szkół wyższych nie wydate się odrębnych regulaminów pracy, gdyż stosuje się regulamin wydany przez uczelnię dla wszystkich jej pracowników. Z uwagi jednak na swoisty charakter stosunku pracy łączącego pracowników biblioteki z biblioteką — jako zakładem

pracy, należałoby rozpatrzyć możliwość odrębnego regulaminu pracy²¹. W przypisach tego regulaminu należałoby zwrócić uwagę na problem zabezpieczenia majątku biblioteki, ustalenia czasu pracy, wypłaty wynagrodzenia za pracę, zasad usprawiedliwiania spóźnień i nieobecności w pracy.

Reasumując, wypada podkreślić, iż aktualna sytuacja bibliotek głównych uczelni oraz sieci ich bibliotek od strony formalno-prawnej jest zadowalająca. Ale niestety, tylko część bibliotek uaktualniła własne przepisy wewnętrzne, bądź w ogóle dostosowała swe akty wewnętrzne do wymogów formalno-prawnych.

W obecnej sytuacji odczuwa się wyraźną potrzebę informacji o aktualnie obowiązujących przepisach dotyczących organizacji bibliotek szkół wyższych²². Znajomość bowiem przepisów dotyczących funkcjonowania biblioteki ma bezpośredni wpływ na racjonalną organizację pracy wszystkich jej komórek organizacyjnych. Bez racjonalnej zaś organizacji pracy biblioteki uczelniane nie osiągną pełnej realizacji zadań ani w zakresie kształcenia studentów, ani podniesienia jakości wyników nauczania, ani rozwoju badań naukowych.

PRZYPISY

¹ Patrz: B. Sordyl, *Struktura organizacyjna bibliotek głównych szkół wyższych w świetle aktów prawnych*. Pn. Bibl. 1965, R. 33, z. 4, s. 200, M. Wójcik, *Podstawy prawne działalności sieci bibliotecznych w szkołach wyższych oraz miejsce w tej sieci tzw. „bibliotek studenckich”*. Pn. Bibl. 1967, z. 3/4, s. 242.

² Przepisy prawne dla bibliotek naukowych i fachowych wg stanu z dn. 1 VI 1968. Zebrał i opracował T. Zarzębski, Warszawa 1968.

³ Por. „Prawo na codzień”, *Encyklopedia Podręczna*, Warszawa 1974, s. 18.

⁴ Por. zwłaszcza M. Święcicki, *Prawo pracy*, Warszawa 1968, s. 107; W. Szubert, *Zarys prawa pracy*, Warszawa 1976, s. 75, 76.

⁵ T. Zieliński, *Zarys wykładu prawa pracy*, Cz. I, Katowice 1977, s. 181, 182.

⁶ J. Jończyk, *Zakładowe (lokalne) normy prawa pracy*. Lokalne normy prawa pracy. Wrocław 1976, s. 11.

⁷ Por. W. Sanetra, *Lokalne prawo pracy i udział załogi w jego stanowieniu. Zagadnienia ogólne*. Acta Universitatis Wratislaviensis: Nr 476, Prawo LXXX, Wrocław 1979, s. 6 i 7.

⁸ Por. B. Hojorka, *Biblioteki i ich pracownicy w świetle nowej ustawy*. „Życie Szkoły Wyższej” Nr 10. R. XXX 1982, s. 51.

⁹ Tamże, s. 52.

¹⁰ Na ten temat ukazał się numer wcześniejszy „Bibliotekarza” dotyczący tych problemów.

¹¹ Jak podkreślał R. Przelaskowski „zasadnicze określenia zakresu i sposobu działalności bibliotek organizacyjnie niesamolotnych min. Szkół Wyższych, są sformułowane w statutach i analogicznych aktach prawnych tych instytucji nadrzędnych, w których skład one wchodzi. Patrz: R. Przelaskowski, *Organizacja biblioteki. Sieci i rodzaje bibliotek w Polsce*. (W:) *Bibliotekarstwo naukowe*, Pr. zbior. pod red. A. Łysakowskiego, Warszawa 1956, s. 440.

¹² Schemat organizacyjny to opisowe lub graficzne przedstawienie układu i zależności głównych jednostek organizacyjnych biblioteki, bez uwzględniania szczegółów. Zazwyczaj schematem organizacyjnym nazywa się wykres podporządkowań organizacyjnych. Patrz: T. Pszczołowski, *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Ossolineum 1978, s. 217.

¹³ Np. schemat organizacyjny biblioteki Politechniki Szczecińskiej, stanowiący załącznik do regulaminu organizacyjnego.

¹⁴ Statut wszedł w życie z dniem 1 stycznia 1984 r.

¹⁵ Regulamin organizacyjny różnie bywa nazywany, np. w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Wrocławskiego „zasady organizacji i działania sieci bibliotek Uniwersytetu Wrocławskiego”, czy w Akademii Ekonomicznej w Poznaniu „Regulamin określający organizację wewnętrzną oraz zakres działania poszczególnych komórek organizacyjnych Biblioteki Głównej AE. Niekiedy regulamin organizacyjny bywa łączony z regulaminem dla czytelników, np. „Regulamin Biblioteki Głównej Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu z krótkimi informacjami dla korzystających ze zbiorów”.

¹⁶ Organizacja i administracja biblioteki, pr. zbiorowa pod red. B. Olejniczaka, Warszawa 1964, s. 13.

¹⁷ Np. Instrukcja dla dyżurujących w Czytelni Głównej, czy zakres informacji naukowych udzielanych w Czytelni Czasopism, zakres obowiązków dyżurnego pracownika informacji naukowej w czytelni itp.

¹⁸ Normy pracy określają czas przeznaczony na wykonanie zadań (operacji robót) w określonych warunkach organizacyjnych i technicznych, np. normy katalogowania alfabetycznego zbiorów. Por. A. Michalska, *Prawo a normy techniczne w państwie socjalistycznym*, Poznań 1968, s. 61.

¹⁹ Niektóre biblioteki organizują regulaminy do przepisów normujących udostępnienie księgozbioru i ograniczenia wypożyczeń, np. Regulamin wewnętrzny Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej w Katowicach.

²⁰ Ustawa z dnia 26 VI 1974 r. Dz. U. Nr 24, poz. 141.

²¹ W „Zasadach organizacji i działania sieci bibliotek Uniwersytetu Wrocławskiego” jest przepis dotyczący spraw osobowych. Jest w nim mowa (1.3.5) o przyznawaniu nagród pracownikom bibliotek zakładowych, co reguluje odrębny (podkreślenie moje K.B.) regulamin.

²² Opracowanie T. Zarzębskiego, *Przepisy prawne dla bibliotek naukowych i fachowych*, Warszawa 1968 — nie jest już aktualna.

Z żałobnej karty

BRONISŁAWA WAJSZCZUKOWA (1904—1985)

Była czołową organizatorką bibliotekarstwa oświatowego na Lubelszczyźnie w okresie międzywojennym i publicznego bibliotekarstwa powszechnego w pierwszym dziesięcioleciu powojennym. Reprezentowała to pokolenie oświatowców, które zrozumienie i szacunek dla umiejętności zawodowych łączyło ze społecznikowską pasją działania.

Bronisława Paulina Wajszczukowa urodziła się 21 czerwca 1904 r. w Siedlcach w rodzinie chłopsko-robotniczej, jako siódme dziecko Wiktora Tymińskiego i Elżbiety z Zarzyckich. Rodzina emigrowała do miasta ze środowiska szlachty zagrodowej w Ziemi Łukowskiej. Początkowo uczyła się w domu pod kierunkiem starszej siostry. W latach 1916—1924 była uczennicą Gimnazjum im. Królowej Jadwigi w Siedlcach. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości, w r. akad. 1924/25 studiowała historię na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego. Od piętnastego roku życia własną nauką opłacała zarobkami z udzielanych korepetycji, lecz stan zdrowia uniemożliwiał długotrwałe łączenie tych obowiązków. Od 1924 do końca 1934 r. (z przerwą) pracowała jako nauczycielka w szkołach powszechnych w Zelwie koło Wołkowyska, Stoczku Łukowskim, Siedlcach i Hołubli (pow. siedlecki). Korzystając z ministerialnego stypendium w latach 1929—1931 studiowała w Wolnej Wszechnicy Polskiej (Studium Pracy Społeczno-Oświatowej, grupa bibliotekarska). W okresie pracy w szkolnictwie powszechnym prowadziła biblioteki uczniowskie i nauczycielskie, zaś w czasie studiów w WWP w Warszawie — biblioteki świetlicowe na Pradze i Starym Mieście. Zapoznawała się z pracą innych placówek bibliotecznych stolicy, m. in. z bibliotekami TBP i Centralą Biblioteki Związku Zawodowego Kolejarzy, a także z bibliotekami za granicą — w Danii i Szwecji. Od stycznia 1935 r. do okupacji pracowała w Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego jako instruktor oświaty pozaszkolnej. W tym czasie była organizatorką i wykonawczynią akcji bibliotecznej w województwie lubelskim jako członek komisji i kierownik pracowni bibliotecznej Lubelskiego Związku Pracy Kulturalnej. W latach okupacji krótko pracowała w szkole powszechnej w Lublinie, następnie w biurze rzeźni miejskiej i oddziale „Społem” w Łukowie. Po wojnie, od 15 sierpnia 1944 r. była instruktorem oświaty dorosłych KOS w Lublinie, później w strukturze Kuratorium, Wydziału Oświaty i Wydziału Kultury PWRN pełniła obowiązki kierownika Referatu Bibliotek. Ze względu na stan zdrowia od końca 1955 r. została zmuszona zrezygnować z pracy zawodowej.

Jest autorką sprawozdań, artykułów i informacji o tematyce bibliotekarskiej, publikowanych m. in. w „Samorządzie”, „Rzeczypospolitej”, „Bibliotekarzu”, „Gazecie Lubelskiej” i wydawnictwach zbiorowych. W latach powojennych działalność społeczną rozwijała m. in. w zarządach Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego, Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, w Komisji Oświatowej WRN i komitetach bibliotecznych. Jej nazwisko jest związane z inicjatywą pierwszego na ziemiach wyzwolonych Święta Książki Polskiej, zorganizowanego 3 i 4 grudnia na Lubelszczyźnie. Była współautorką projektu uchwały WRN w Lublinie z 10 stycznia 1945 r. o samorządowych publicznych bibliotekach powszechnych (tzw. małej ustawy bibliotecznej), którą można traktować jako swoistą preambułę dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi. Wniosła duży wkład w szkolenie i dokształcanie zawodowe etatowych i społecznych pracowników udostępniania książki, w odbudowę i rozwój publicznego bibliotekarstwa powszechnego na Lubelszczyźnie w dekadzie powojennej.

Książkę uważała za podstawowe narzędzie wszelkiej pracy szkolnej i oświatowej, rozumiała jej różnorodne funkcje społeczne, m. in. w tworzeniu i doskonaleniu państwa.

Zmarła 14 marca 1984 r. w Lublinie.

J. S.

Indeks 35262

WYDAWCA: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, ul. Konopczyńskiego 5/7,
00-953 WARSZAWA, tel. 27-52-96 i 27-08-47

ADRES REDAKCJI: pl. M. Skłodowskiej-Curie 5, 60-965 POZNAŃ, skr. poczt. 5,
tel. 31-32-19 i 31-33-68

Papier ilustr. kl. V 70 g, obj. 2 ark. wyd., 4 ark. druk., nakład 15 100 egz.

DRUK: Szczecińskie Zakłady Graficzne, ul. Wojska Polskiego 128

Zam. nr 834/13.10/85/I S-17

WARUNKI PRENUMERATY: roczna — 360 zł, półroczna — 180 zł (cena jednego numeru 30 zł), wpłaty na konto NBP Warszawa, IV OM 1049-4040-132